

Osmancıklı Paşalı-zâde Abdülkadir Hilmî (Âşık Kadrî) ve “Mevlûd- i Cedîd-i Şâh-ı Risâlet”i

MUSTAFA ÖZKAT*

Pashali-zada Abd el-kadir Hilmi (Ashik Kadri) from Osmancik and the Article Entitled “Mawlut-i Cedid-i Shah-i Risalat”

Ö Z E T

Bir yönüyle meydan, diğer bir yönüyle de kalem şairi olan Osmancıklı Abdülkadir Hilmî (öl. 10.2.1948), şiirlerinde “Âşık Kadrî (Kadriyâ)” mahlasını kullanmıştır. “Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet” adlı mevlidinden başka Menâkib-ı Koyun Baba ve Hilye-i Şerif olmak üzere iki mesnevisi daha bulunan şairin bugüne kadar hiçbir mevlid literatüründe adı anılmamıştır. Mevlidinden yalnızca M. Fatih Köksal’ın “Mevlid-nâme” adlı eserinde söz edilmişse de o kaymakta da “Nazmî” adlı bir şaire atfedilerek anılmıştır. Süleyman Çelebi’nin Vesiletü’n-Necât adlı eserine nazire olarak kaleme alınmış olan Osmancıklı Abdülkadir Hilmî’nin mevlidinde açık ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Kısa mensur bir mukaddime ile başlayan mevlidin ana omurgası mesnevi tarzında olmasına rağmen beyit aralarında iki murabbaa da yer verilmiştir. Mesnevi kısmı 169 beyit, murabbalar ise toplam 11 benttir. Yedi bölümden oluşan eserde bölüm başlıkları Araççadır.

ANAHTAR KELİMELER

Paşalı-zâde Abdülkadir Hilmî, Âşık Kadrî, Abdülkadir Uslu, Osmancık, Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet, Menâkib-ı Koyun Baba, Hilye-i Şerif, mesnevi.

ABSTRACT

Abd el-kadir Hilmi (d. 10.2.1948) who is both “meydan” and “kalem” poet at the same time used the mahlas “Ashik Kadri (Kadriya)”. Besides his work “Mawlut-i Cedid-i Shah-i Risalat” he also has two masnavis named “Manakib-i Koyun Baba” and “Hilya-i Sharif” which are not mentioned in any mawlid literature. Only M. Fatih Köksal speaks of Abd el-kadir Hilmi’s mawlid in his work “Mevlid-name” by referring “Nazmi” as its writer. Abd el-kadir Hilmi’s mawlid which is a nazire to Suleyman Chelebi’s Vesiletu’n-Necat is written in a clear and comprehensible language. Although the mawlid is written in masnavi form it starts with a prosaic preface and also contains two murabbas between verses. The masnavi part consist of 169 verses and murabbas are 11 bends. Mawlid is made of seven sections and all section titles are in Arabic.

KEYWORDS

Pashali-zada Abd el-kadir Hilmi, Ashik Kadri, Abd el-kadir Uslu, Osmancik, Mawlut-i Cedid-i Shah-i Risalat, Manakib-i Koyun Baba, Hilya-i Sharif, masnavi.

* Dr., Darüşşafaka Eğitim Kurumları, İstanbul (mustafaozkatz@gmail.com).

1. Giriş:

Sözlük anlamı “doğmak, doğurmak, doğum tarihi, doğum yeri ve doğum zamanı” demek olan “*mevlid*”, edebî terim olarak Hz. Muhammed (öl. 632)’e duyulan sevgiyi, onun üstün niteliklerini, ruhanî ve cismanî doğumunu, peygamber oluşunu, mirâca yükselişini ve vefatını dile getiren - genellikle- manzum olarak kaleme alınmış eserleri ifade etmektedir. Ahmed Fakih (öl. 1252)’in *Çarhnâme* adlı eserinin “hâtîme” bölümünde, Âşık Paşa (öl. 1332)’nin *Garipnâme* adlı eserinin “tevhid” bölümünde ve Erzurumlu Kadı Darir (XIV. yüzyıl)’in *Tercüme-i Siyer-i Nebî* adlı eserinin de manzum kısımlarında bu türün Türk edebiyatındaki ilk örnekleri verilmeye başlanmış olsa da bu konuda geniş hacimli (ve belki müstakil) ilk eser, Germiyanlı Ahmedî Tâceddîn İbrâhîm (öl. 1412)’in *İskendernâme* adlı eserinin tamamlanmasından sonra bu esere bir bölüm olarak eklenen 1407-8 tarihinde Bursa’da yazılmış *Mevlid-i Nebî*’dir.¹

Yazma ve basma nüshalarının çokluğuna dayanarak şunu söyleyebiliriz ki Osmanlının egemen olduğu bütün coğrafyalarda Kur’ân-ı Kerîm’den sonra en fazla okunan eserlerin başında Süleyman Çelebi (öl. 1421)’nin 1409 yılında Bursa’da yazdığı *Vesiletü’n-Necât* adlı mevlidi gelmektedir. Mevlid türünün Türk edebiyatında yayılmasına da kaynaklık etmiş olan bu eser, o denli etkili olmuştur ki nazire niteliğinde yüzlerce mevlid kaleme alınmıştır. Nitekim Lâtîfî, tezkiresinde, çocukluk dön-

¹ Germiyanlı Ahmedî’nin *İskendernâme* adlı mesnevisinin içerisinde bir bölüm (III. Bölüm) olarak yer alan *Mevlid*, Süleyman Çelebi’nin *Vesiletü’n-Necât* adlı mevlidinden daha önce kaleme alınmıştır. *İskendernâme*’nin tamamlanmasından sonra eklenen bu “*mevlid*” bölümü, H. 810/1407-8 yılında (578. beyit) Bursa’da (613. beyit) nazmedilmiştir. 625 beyit olan *mevlidde*, *fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün* vezni kullanılmıştır. Emir Süleyman b. Bâyezid Hân’a (1402-1410) sunulmuştur. “*Vilâdet-i Seyyidü’l-Mürselîn Muhammed Mustafâ ‘Aleyhi’s-selâm*” başlığından sonra “*Ahmed-i Muhtâr imâmü’l-Mühdedîn / Mustafâ’dur rahmeten li’l-âlemîn // Ol gice kim toğmuş idi ol reh-nümün / Düşdiler bütler sücûda ser-niğün*” dizeleriyle başlayan mevlidde Nûr-ı Muhammedî’nin yaradılışı ve intikali, Hz. Peygamber’in cismanî doğumu, Mekke’den Medîne’ye göçü, mi’râcı, mucizeleri, ahlakı, yaşayışı ve ölümü gibi konular işlenmiştir. Farsça bölüm başlıklarının kullanıldığı mevlid, yeni harflerle de yayımlanmıştır: İsmail Ünver, “Ahmedî’nin İskender-nâme’sinin Mevlid Bölümü”, *TDAY Belleten* 1977, TDK Yay., Ankara, 1978, s. 355-411.

minden olgunluk dönemine geçtiği yıllarda yüzden fazla mevlid gördüğünü ifade ederek bu etkinin boyutlarını vurgulamıştır: “*Bu fakîr ü hakîr sinn-i sabâvetden ‘âlem-i kühûlete kadem basınca sad ‘adedden ziyâde mevlid kitâbların ve Şevâhidü’n-Nübüvve fasl u bâbların gördüm ve nazar-ı iz’ân u iltifâtla ve im’ân-ı nazar ile her birin gözden geçirdüm.*” (Canım 2000: 135)

Osmanlı hâkimiyetindeki toprakların yanı sıra Paris² gibi bu etkiden oldukça uzak diyarlarda da kaleme alınan mevlidlerle ilgili yazma ve basma eser kütüphanelerini taradığımızda *Vesîletü’n-Necât*’a özenerek kaleme alınan mevlidler içerisinde nüsha sayıları açısından bazı eserlerin diğerlerine göre daha yaygınlık kazandığına şahit oluruz. Bir kısmının türlü etkinliklerde belli bir makam dâhilinde okunduğu tespit edilen bu eserlerden birkaçını kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz: Bursalı Kerîmî (Abdülkerim, XV. Yüzyıl), *Kitâb-ı İrşâd* (Yazılışı: 1458-9); Sinân-oğlu (XV. Yüzyıl), *Ümîdü’l-Müznibîn* (Yazılışı: 1478); İpsalalı Ebü’l-Hayr (XV. Yüzyıl), *Mevlid* (Yazılışı: 1491-2); Cismî (XVI. Yüzyıl), *Mevlûdü’n-Nebî* (Yazılışı: 1511); Şemseddin Sivâsî (öl. 1597), *Şemsî Mevlidi* (Yazılışı: 1580); Diyarbakırlı Tayyar-zâde İbrahim Re’fet (öl. 1903), *Tarz-ı Cedîd Menkıbe-i Mevlid-i Fahri’l-Enâm* (Yazılışı: 1861).

Klasik Türk edebiyatında kaleme alınan mevlidler henüz tam anlamıyla gün yüzüne çıkarılabilmiş değildir. Oldukça zor ve yorucu çalışmalar sonucunda her geçen gün yeni bir mevlid metninin yayımıyla karşılaşsak da bazen yeni tespit edilmiş gibi sunulan bir mevlidin aslında başka bir şaire ait eserin farklı bir varyantı olduğuna, mevlidlerin kütüphane kataloglarına müstensihlerin adıyla kaydedilebildiğine, araştırmacıların gerekli hassasiyeti göstermediklerine de şahit oluyoruz. Bu karışıklıklara parmak basan M. Fatih Köksal, bu konuda yapılan hataların sorumlularını dört grupta inceler: müellifler, müstensihler, kütüphaneciler ve araştırmacılar (Köksal 2011: 47-53).

² İbnü’r-Reşâd Ali Ferruh Bey (doğ. 5 Haziran 1865 - öl. 20 Ekim 1904)’in “*Mısbâhu’s-Salâh / Vilâdet-i Peygamberî*” adlı mevlidi Paris’te H. Rebülevvel 1305 (Kasım-Aralık 1887) tarihinde kaleme alınmıştır. Uzunca mensur bir girişin ardından gelen mesnevi tarzındaki 191 beyitlik bu eseri yayıma hazırlama çalışmalarımız tamamlanmak üzeredir.

Tanıtıma çalıştığımız *Osmancıklı Paşalı-zâde Abdülkadir Hilmi (Âşık Kadri)* ve “*Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*” adlı eseri de böyle bir hatanın kurbanı olmuştur. Mevlid literatüründe *Osmancıklı Paşalı-zâde Abdülkadir Hilmi*’den hiç söz edilmezken, “*Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*” adlı eseri de yalnızca M. Fatih Köksal’ın hazırladığı *Mevlid-nâme*’de anılmıştır. (Köksal 2011: 76) Ne yazık ki eser, bu kaynakta da gerçek sahibinin dışında “*Nazmî*” adlı meçhul bir şaire ait gösterilmiştir. Bu karışıklıkta şüphesiz en büyük hata payı, kitabın künyesini Beyazıt Devlet Kütüphanesi kataloğuna yanlış kaydeden kütüphane görevlisindedir.³ Kitabın kapağındaki “*Nâzımı: Osmancıklı Abdülkadir Hilmi*” ibaresinde geçen “şairi” anlamına gelen “*nâzımı*” sözcüğünü “*Nazmî*” diye okuyup bunu bir mahlas gibi algılamış ve “*Osmancıklı Abdülkadir Hilmi*” ismini de katalog kartına kaydetmeyi gerekli görmemiştir. Kayıttaki bu yanlışlığa kitabın basıldığı matbaa da dâhil edilmiş ve “Hovnaniyan” adı “Hovasyan”a çevrilmiştir.⁴ Son yıllarda mevlidler üzerinde en kapsamlı çalışmayı yapan M. Fatih Köksal da bu kayıtlara güvenerek sorgulamadan kitabına aktarmış ve istemeyerek de olsa hataya ortak olmuştur.⁵ Biz bu çalışmayla yanlışlıkları gidererek eseri gerçek sahibine teslim edip ihmal edilen bu mevlid şairini ve eserini tanıtıma çalışacağız.

2. Osmancıklı Paşalı-zâde ‘Abdülkâdir Hilmî Efendi (Âşık Kadri)

2.1. Hayatı:

Osmancıklı Paşalı-zâde (Paşaloğlu) Abdülkâdir Hilmî Efendi, hem hece hem de aruz ölçüsüyle şiirleri bulunan bir kalem ve meydan şairidir. Çorum’a bağlı Osmancık ilçesinin “Gâzi Feraşâd” (şimdiki “Yazı”)

³ Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Tasnif No.: 297.924=94.35, Demirbaş No.: 251219.

⁴ Kültür Bakanlığınca hazırlanan “Eski Harfli Türkçe Basma Eserler Bibliyografyası (Arap, Ermeni ve Yunan Harfleriyle) 1584-1986” adlı CD’de de eserin şairi olarak “*Nazmî*” adı/mahlası anılmakta, mevlidin basıldığı matbaa olarak da “*Matbaa-i Hovasyan ve Yardımyan*” kaydı yer almaktadır. Belli ki Beyazıt Devlet Kütüphanesi’ndeki kayıt aynen bu CD’ye de aktarılmıştır.

⁵ Bu kaynakta, “1328” olan kitabın baskı tarihinin “1329” olarak gösterilmesini baskı hatası olarak değerlendiriyoruz. (Köksal 2011: 76)

mahallesinde⁶ H. 1285/1868 yılında dünyaya gelmiştir. Eserlerinde genellikle “**Osmancıklı Paşalı-zâde ‘Abdülkâdir Hilmî** (b. Ahmed b. Hüseyin)” olarak kendini tanıtmış olan şairin nüfus kaydında adı “*Abdülkadir*” olarak geçmektedir. Soyadı Kanunu ile “*Uslu*” soyadını almış olan âşık, şiirlerinde “*Kadrî, Kadriyâ*” tapşırmasını kullanmış ve çevresinde “*Âşık Kadriyâ*”⁷ olarak ün salmıştır. Kurnaz ve zeki olması nedeniyle de çevresinde “*Tilki Kadri*” lakabıyla anılmıştır. (Gürel ve Gürel 1998: 227)⁸ Babası, “*Îmâret Camii*” olarak da bilinen Koca Mehmet Paşa Camii’nin kayyumu Ahmed (b. Hüseyin) Efendi, annesi ise Emine Hanım’dır. Şair, ailesi ve doğumu ile ilgili şu bilgileri aktarmaktadır:

⁶ Şairin “*Menâkıb-ı Koyun Baba (K.S.)*” adlı mesnevisinin mevcut iki nüshasından H. 13 Şa’ban 1335 (4 Haziran 1917) tarihinde tamamlanan nüshasının [Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi No.: 1217 (19 Hk 1217)] temmet kaydında (s. 72) şu bilgiler yer almaktadır: “*Nâzımı: ‘Osmancık’ın Gâzî Ferâhşâd mahallesinden Paşalı-oğlu ‘Abdülkâdir bin Ahmed bin Hüseyin’dir.*” Çorum’dan Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi’ne bağışlanan ve Hacı Yılmaz tarafından yayımlanan R. 30 Eylül 1332 (13 Ekim 1916) tarihli nüshanın sonunda ise “*Nâzımı: ‘Osmancık kazası Ferâhşâd mahallesinden Ahmed Efendi oğlu Paşa(lı-)oğlu ‘Abdülkâdir Hilmî Efendi.’*” bilgileri yer almaktadır (Yılmaz 1999: 52). Bu açıklamaya göre şair, “*Gâzî Ferâhşâd*” mahallesinde doğmuştur. 1929 yılına ait şehrin krokisinde “*Gâzî Ferâhşâd*”la birlikte anılan 11 mahalle içerisinde “*Yazı*” mahallesinin adı yer almamaktadır. (Öz 2007: 475-477) Günümüzde ise Osmancık’a ait 18 mahalle içerisinde “*Yazı*” mahallesinin adı anılırken “*Gâzî Ferâhşâd*” adlı bir mahalle bulunmamaktadır. Bu duruma göre “*Gâzî Ferâhşâd*” mahallesinin adı sonraki yıllarda “*Yazı*” olarak değiştirilmiş olmalıdır.

⁷ “*Kadriyâ*” aslında şairin kendine seslenmek istediği durumlarda kullandığı ve “*Ey Kadri!*” anlamına gelen bir ünlemdir. Klasik Türk edebiyatında bütün şairler kendine seslenmek istediğinde isim ya da mahlasının sonuna bir “-â, -yâ” eki getirir: Nedîmâ, Ahmedâ, Fazliyâ, Bâkiyâ... Bu durumda, şair çevresinde “*Kadriyâ*” olarak anılmış olsa da mahlasını “*Kadri*” olarak kullanmak daha doğru olacaktır.

⁸ 30 Temmuz 2014 tarihinde Osmancık’a yaptığımız seyahatte hâlâ bu lakapla anıldığına şahit olduk.

Abdülkadir Uslu (Âşık Kadrî)*

giden âşık, iki yıl sonra (R. 1311/1895) Osmancık'a dönüşünde "çavuş" rütbesiyle "Osmancık Müdde-i Umumî Muavin Jandarma Komutanlığı"na getirilmiştir. R. 1325/1909 yılına kadar bu görevi sürdüren Kadrî, istifa edip ayrıldıktan sonra Osmancık'ta bir müddet "dava vekilliği" yapmıştır. Koca Mehmet Paşa (İmaret) Camii'nin¹⁰ dededen kalma beratlı kayyumu olan ve ölünceye kadar yaşamını Osmancık'ta sürdüren Kadrî, 10 Şubat 1948 tarihinde Osmancık'ta vefat etmiştir. Cenazesi Osmancık Yeni Mahalle Mezarlığı'na defnedilmişse (Çıplak 2001: 7) de Osmancık

"Babam iki defa evlenmiştir. Kendisi 60 yaşlarında iken ilk karısı ölmüş, bunun üzerine Osmancık'tan, debbağ esnafından Ali Ağa'nın 20-22 yaşlarındaki bakire kızı Emine ile evlenmiş, bir iki sene sonra da ben dünyaya gelmişim." (Aktan 1942a: 1034)⁹

7-8 yaşlarında mahalle mektebinde başlayan öğrenim hayatı, daha sonra Kızıl Hasanoglu Büyük Medresesinde devam etmişse de H. 1305/1887-8 yılında babasının vefatı üzerine medreseden ayrılmak zorunda kalmıştır.

R. 1309/1893 yılında askerlik görevi nedeniyle İstanbul'a

* Fotoğraf: www.facebook.com/eskiosmancik/posts/688903557827366. (30.08.2014)

⁹ Babasının ilk evliliğinden bir oğlu olmuşsa da R. 1311/1895-6 yılında vefat etmiştir. (Aktan 1042a: 1034)

¹⁰ Bu cami, Sultan II. Murad devrinde 28 Ağustos 1429'dan 1438 tarihine kadar 9 yıl başvezirlik yapmış Osmancıklı Danişmendoğlu Koca Mehmed Paşa (öl. 1439) adına yaptırılmıştır.

Belediyesinin 1972 yılında şehir imar planında yaptığı değişiklik kararı¹¹ nedeniyle bu mezarlıktan kaldırılarak şimdiki Asri Mezarlığa nakledilmiştir (1973).¹² Mezar taşında -oğlu Mehmet Uslu tarafından yazılmış- şu dörtlük yer almaktadır:

*“Âlim, bilim, ilim ve şü’arâ
Cihanda yok böyle bir dehâ
Adı Osmancıklı Âşık Kadriyâ
Gel gitme sen de oku Fatiha”*

Kadrî'nin başından üç evlilik geçmiştir. R. 1300/1884-5 yılında evlendiği ilk eşinin, doğum esnasında ölmesi üzerine, R. 1317/1902 yılında Şerife Hanım'la evlenen Kadrî'nin bu evlilikten Hasan Tahsin, Ahmet Celâl ve Sıddıka adlarında iki erkek, bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Bu eşinin de R. 1324/1908 yılında vefatı üzerine Saniye Hanım'la üçüncü evliliğini gerçekleştiren Kadrî'nin bu evlilikten de dört kız (Fatma, Atike, Ümmühan, Meliha), üç erkek (Mehmet, Mehmet Zühtü, Lütfi) çocuğu daha olmuştur. Bu son evliliğinden doğan bir erkek çocuğu da çok küçük yaşta vefat etmiştir. Âşık Kadrî'nin hayatta kalan çocukları ve torunları yaşamlarını Çorum merkezinde ve Osmancık'ta sürdürmektedirler.

¹¹ Âşık Kadrî'nin torunları Abdülkadir Uslu ve İsmail Hakkı Uslu ile Osmancık Belediyesinde uzun yıllar hizmet vermiş Kazım Güçlü'den edinilen bilgilere göre Yeni Mahalle Mezarlığının Asri Mezarlığa nakli ile ilgili karar, Sıtkı Solak (1971-1973)'ın Belediye Başkanlığı döneminde alınmıştır. Abdülkadir Uslu'nun mezarının nakli de bu karar doğrultusunda 1973 yılında, oğlu Mehmet Uslu ile torunları Abdülkadir ve İsmail Hakkı Uslu tarafından gerçekleştirilmiştir.

¹² Mezarlığa ana kapıdan girişte (yaklaşık 60-70 metre ilerideki) ilk kavşaktan sola dönüldüğünde 25-30 metre uzaklıkta yolun sol tarafında yatmaktadır (kavşaktan itibaren 10. mezar). Mezarı, Âşık Kadrî'nin torunu İsmail Hakkı Uslu ile birlikte 30 Temmuz 2014 tarihinde ziyaret edilmiştir.

2.2. Sanatçı Kişiliği (Âşıklığı):

Âşık Kadrî, aruz ölçüsüyle kaleme aldığı mesnevileri ve gazelleriyle Klasik Türk edebiyatının son dönemlerindeki hatırı sayılır şairlerinden biri olma özelliği gösterirken, aynı zamanda irticalen söylediği şiir ve atışmalarıyla da Âşık edebiyatının son derece başarılı bir temsilcisidir. Onu bu yönüyle hem bir kalem şairi hem de bir meydan şairi olarak görmek mümkündür.

Şiire ve saza çok küçük yaşlarda heves eden Âşık Kadrî, herhangi bir usta âşıktan yardım almadan bir ölçüde kendi kendini yetiştirmiştir denebilir. Yetişmesinde babasının da rolü olduğu şüphesizdir.

*“Babam okumaya meraklı ve pek az kâbiliyet-i şüriyeye malikti. Şu beyit onun-
dur:*

Zamane dilberi kesim ister, kesim
Başımdan sarığım aldı, ister fesim”

...

Babam beni çok severdi. Bütün gününü benimle meşgul olmakla ve benimle eğlenmekle geçirirdi. Son derece neşeli, latifeden hoşlanır, şakacı bir zat idi. Anam, babamın bu laubali hâllerinden hiç hoşlanmazdı. Babamla çok vakit tekerleme söylemekle eğlenirdik. ... Esasen tekerlememiz, mutat üzere, bir darbemeselle sona ererdi.” (Aktan 1042a: 1034; Başaran 1974: 72) şeklindeki sözleri, şairliğe başlamasında babasının rolünü çok güzel anlatmaktadır.

Belli ki mahalle mektebine devam ettiği yıllarda başlayan saza ve şiire düşkünlük, medrese eğitimi sırasında edindiği Klasik Türk edebiyatının incelikleriyle daha da bir anlam kazanmıştır. “Şair ruhlu, âşıklığa ve saz çalmaya düşkün olan Kadrî, medreseden ayrılmasına rağmen okuma ve araştırmayı elden bırakmamış, on beş yaşlarında iken saz çalıp şiir söyleme yeteneğini daha da geliştirmiştir.” (Çıplak 2001: 7)

Nazlı Rânâ Gürel - Zeki Gürel, Âşık Kadrî'nin sanatçı ve kişilik özelliklerini şu cümlelerle özetlemektedir:

“Rint meşrep ve kalender bir kişiliğe sahip olduğunu tespit ettiğimiz Kadriyâ, hem heceyle hem de aruzla şiirler yazmış ve söylemiştir.

Kadriyâ'nın hem redif için seçtiği kelimelerde hem de aliterasyon ve iç kafiye gibi şiir tekniklerini kullanmada oldukça başarılı olduğunu ve kendine has bir üslubunun bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Zaman zaman mizahi bir özellik arz eden anlatım tarzı, bazen soru sorması şeklinde, taşlamada ve hicvetmedeki grafiğini yükseltmektedir.

Çok şakacı biri olan Kadriyâ, gezdiği yerleri ve gördüğü şeyleri gayet güzel hicvetmektedir.” (Gürel ve Gürel 1998: 232)

Cevdet Saraçer de onun şakacı yönüne vurgu yapmaktadır:

“Kadir Efendi şakacı, nüktedandı. Oturduğu yer neresi olursa olsun hoş sohbetinden yararlanmak için insanlar çevresinde toplanırdı. Halk ve dostları arasında aranır ve sevilirdi.

Dostlarının boş yanlarını bulunca onları, insanları güldürten cinsten sözlerle iğnelemeyi sever, bedensel yapılarına göre onlara adlar takar, dizeler yazardı. O sözleri ve yakıştırmaları, şiiirlerinden daha çok ünlenmiştir. Bu isim takmalara dostları bıyık altından gülerler, gücenmezlerdi Kadir Efendi’ye...” [Saraçer (t.y.): 215]

Şairimizin heceli şiiirlerini içeren defterlerden dördü Nazlı Rânâ Gürel - Zeki Gürel’in özel kitaplığında yer almaktadır. Şairin hayatının ilk devresine ait şiiirlerini topladığı koşma, destan ve divanlardan meydana gelen bir defterinin kaybolduğu, bu nedenle şairliğinin ilk devresine ait şiiirleri hakkında bilgi edinilemediği ileri sürülmektedir (Aktan 1942a: 1035; Çıplak 2001: 7).¹³

Erzurumlu Âşık İz’ânî, Hulûsî, Kalecikli Mir’atî, Zileli Âşık Ceyhûnî (öl. H. 1330/1912) ve Yozgatlı Âşık Seyhûnî ile atışmalar yapmış olan Kadri’nin mesnevileri yayımlanmış olsa da heceli şiiirleri Nazlı Rânâ Gürel - Zeki Gürel’in özel kitaplığında bulunan defterlerde neşredilmeyi beklemektedir.

Atışmalarından ilkinin R. 1306-1307 (1890-1) yılında Erzurumlu Âşık İz’ânî ile yapan Kadri [Aktan 1942a: 1036; Saraçer (t.y.): 217-218], Zileli Âşık Ceyhûnî ile atışmasını da onun R. 1319/1903 yılında Osmancık’a ikinci kez gelişinde gerçekleştirmiştir [Aktan 1942b: 1051-1057; İvgin ve Yardımcı 1996: 76-80; Saraçer (t.y.): 219-222].

---

¹³ Bu fikrin sahipleri Nazlı Rânâ Gürel - Zeki Gürel’in özel kitaplığındaki defterleri duymamış olabilir.

Şiirlerinden örnekler:

Osmancık Jandarma Komutanı Şerbetçi-zâde Hacı Mehmed Ağa'nın mezar taşındaki Âşık Kadri'ye ait şiir:

Gâfil olma ibret al, baktıkça ey insân bana.
Mestiyem sahbâ-yı mevtin, neylesin Lokmân bana.

“Küllü şey'in hâlikün”¹⁴ emrine intisâb için,
Geldi Hak'tan neyleyim âh “İrci'î”¹⁵ fermân bana.

Sağlığımda ben de bir mümtâz-ı hânedân idim
İtmedi bir fâ'ide hîç servet ü sâmân bana.

Taşa te'sîr eylemişken a bu nüfûsum benim,¹⁶
Vermedi bir lahza, şimşîr-i ecel, emân bana.

Şöhretim Şerbetçi-zâde Hacı Mehmed Ağa[dır],
Medfenim isbât için şu iki taş nişân bana.

Çeşm-i ibretle bakan şu kabrim üzre taşıma
Eylesün bir Fâtiha, Allâh için ihsân bana.

[Saraçer (t.y.): 216; Gürel ve Gürel 1998: 226]

¹⁴ “O'nun (Allah'ın) kendinden başka her şey yok olacaktır.” (Kur'ân-ı Kerim, Kasas Sûresi, 28/88) mealindeki ayetten alıntılanmıştır (Karaman vd. 2006-2008: IV/248; Yılmaz 2013: 393).

¹⁵ “Sen O'ndan razı, O da senden hoşnut olarak rabbine dön!” (Kur'ân-ı Kerim, Fecr Sûresi, 89/28) mealindeki ayetten alıntılanmıştır (Karaman vd. 2006-2008: V/616; Yılmaz 2013: 323).

¹⁶ a bu nüfûsum: âb-ı nüfûsum [Saraçer (t.y.): 216], abu nüfusum (Gürel ve Gürel 1998: 226).

ALACAKLI - BORÇLU DESTANI

Alacaklı der ki vermişim akça
İsterim elbette hakkımdır bence
Kavlim yoktur bir gün vade bir gece
Sana beklediğim bunca zamandır

Borçlu der ki hele sabreyle biraz
Param yok dersem asla inanmaz
Elbet Mevlâ kerimdir veririm az az
Şimdi bu yakında hâlim yamandır

Alacaklı der ki vaz mı geçeyim
Yoksa üstüne bir su mu içeyim
Sağlam adamları nasıl seçeyim
Beni de aldatan tatlı lisandır

Borçlu der ki hâlim ettim ifade
Niçin vazgeçersin vermezsin vade
Faizin aldın maldan ziyade
Senden istediğim biraz meydandır

Alacaklı der ki çekmezsın azap
Faizim isterim etmezsin hicap
Alıp vermeyince döner mi dolap
Kırma itibarım bu âsitândır
Borçlu der ki pek çok etmişim zarar
İnanmazsan işte âlem âşikâr
Kişi nerden düşerse ordan kalkar
Ettin bari biraz daha dayan dur

Alacaklı der ki fendini göster
Aldatmak var iken çekmezsın keder
Mahşer günü haklı hakkını ister
Anda hilâf olmaz dolu mizandır

Borçlu der ki muradıma ereyim
 Borçsuz adam göster ben de göreyim
 Allah versin ben de sana vereyim
 Vermez ise ne alır kul bir cândır

Alacaklı der ki usandım senden
 Para çıkmaz canın çıkmazsa tenden
 Bana verenler de istiyor benden
 Ben kimden alayım dünya yalandır

Kul borcu zordur kurtara Mevlâ
 Aman yaman bilmez ister daima
 Yaradan'a da borcun *Âşık Kadriyâ*
 Bu kadar ibadet dahi bir candır

2.3. Eserleri:

Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet adlı mevlidinden başka *Menâkıb-ı Koyun Baba (K.S.)* ve *Hilye-i Şerîf* adlı iki mesnevisi ile dört şiir defteri bulunmaktadır.

2.3.1. Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet [Yayımlandığı tarih: R. 25 Mayıs 1328 (7 Haziran 1912)]: Eser, ayrı bir başlık altında ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.3.2. Menâkıb-ı Koyun Baba Kuddise Sırrihü'l-A'lâ:

Tarihî bilgilere göre XV. yüzyılda Osmancık'ta yaşadığı bilinen ve H. 25 Muharrem 873 (15 Ağustos 1468) tarihinde yine Osmancık'ta vefat eden Kalenderî şeyhi Koyun Baba'nın (Şahin 2002: 229-230) menkıbevi hayatını anlatan mesnevi tarzındaki bu eser, 917¹⁷ beyit tutarında olup

¹⁷ M. Şakir Çıplak tarafından yayımlanan menkıbe metni 920 beyittir. Bu yayımda esas alınan Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi'ndeki [No.: 1217 (19 Hk 1217), 80 s.] nüshanın bir varağı (36. ve 37. sayfaları) başka bir esere ait görünmektedir. Bu sayfalara karşılık gelen metnin Hacı Yılmaz yayımından alıntılanarak (s. 39-40'da 443.-470. beyitler arası) tamir edilmesiyle eserin 917 beyit olduğu ortaya çıkmaktadır.

aruzun *mefâ’ülün mefâ’ülün fe’ülün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. “*Hâzâ Menâkıb-ı Koyun Baba Kuddise Sırrıhu’l-A’lâ Ellezî Hüve min Nesli’l-Murtezâ - Lâ-fetâ illâ ‘Aliyyün lâ-seyfe illâ Zülfikârı*”¹⁷ başlıklı eser,

“*Lehü’l-hamdü lehü’ş-şükrü senâyâ*
Cenâb-ı Hâlık-ı bî-çûna her câ

‘*Ademden ‘âlemi çün kıldı îcâd*
Zihî san’at zihî kudret ne üstâd”¹⁸

dizeleriyle başlamaktadır. Âşık Kadrî, eserin yazılış sebebiyle ilgili gerekçeyi şöyle açıklamaktadır: Bir gün tekkeye gittiğinde Koyun Baba’nın kemâlât, kerâmât ve başından geçenleri anlatan, mensur ve mufassal bir tarih eline geçer. Yazanı belli olmayan, dili ağır bu eseri eline aldığı anda, onu “*kisve-i rânâyâ çekmek*” (ona güzel bir elbise giydirmek) yani anlaşılır bir dille nazma dökerek “*Bu zât zîrâ ki evlâd-ı ‘Alî’dir / Erenler şâhu gerçek velîdir*” diye nitelendirdiği Koyun Baba’nın şefaatine nail olma arzusu içini kaplar (9.-16. beyitler). Âşık Kadrî, kendisine ilham kaynağı olan bu anonim esere hiçbir çıkarma ya da eklemeye bulunmadan eserini tamamlar (17.-19. beyitler). Âşık Kadrî’yi bu denli etkileyen eser, muhtemelen XVI. yüzyılda yazıya geçirilmiş olan, *Vilâyetnâme-i Koyun Baba* olmalıdır.¹⁹

* Ali Murteza Neslinden Koyun Baba Menkıbeleri.

** *Lâ-fetâ illâ ‘Alî lâ-seyfe illâ Zülfikâr*: “Ali’den başka genç (yiğit), Zü’lfikâr’dan başka (keskin) kılıç yoktur. [Ali gibi kahraman kimse, onun kılıcı gibi (keskin) kılıç yoktur.]” “Zü’lfikâr, Hz. Muhammed’in, damadı Hz. Ali’ye armağan ettiği ve onun kahramanca kullanmasıyla ün kazanmış, ucu çatalı, meşhur kılıçtır. Hasan b. Urfe’nin, Muhammed b. Ali el-Bâkır yoluyla, Bedir Savaşı esnasında, gökten bir melek böyle çağırdı, diye bir rivayeti varsa da rivayet yolları zayıf olduğu için, güvenilir bir asla sahip değildir. Bedir savaşında böyle bir ses gelse, önce Hz. Peygamber’in duyması ve ashabına haber vermesi gerekirdi. Böyle bir olay yoktur” (Yılmaz 2013: 403-404).

¹⁸ Baştan ilk 6 beyit, hiçbir değişiklik göstermeden, *Hilye-i Şerîf* adlı eserinin de başlangıç beyitlerini oluşturmaktadır.

¹⁹ *Vilâyetnâme-i Koyun Baba*, M. Sabri Koz Özel Kitaplığı. “*Hâzâ Vilâyetnâme ve Menâkıb-ı Koyunbaba: Otuz üç varaktan meydana gelen bu eser, H. 1280 tarihini taşımakta olup Mehmed Recâî - Mehmed Bartavî tarafından istinsah edilmiştir*” (Yılmaz 1999: 21).

Âşık Kadri'nin eserinde Koyun Baba'nın menkıbevi hayatı şöyle anlatılmaktadır:

Horasan'da doğmuş olan Koyun Baba'nın adı Seyyid Ali'dir. Soyu, Hz. Ali evlatlarından sekizinci imam Ali er-Rızâ'ya dayanmaktadır. Horasan'da vaktinin çoğunu ibadetle ve halkın dertlerine çare aramakla geçiren Koyun Baba,²⁰ bir gece rüyasında Hz. Peygamber'i görür ve onun emriyle hacca gider. Hac vazifesini tamamladıktan sonra irşad amacıyla Anadolu'ya gönderilir. Bursa'ya gelen Koyun Baba burada koyun çobanlığı yapmaya başlar. Gösterdiği kerametler sayesinde o bölgede nüfuz sahibi olan Koyun Baba, bir mağarada geçirdiği kırk günlük inzivanın sonunda "Arık Çoban" ve "Ârif Çoban" lakaplarıyla anılmaya başlar. Otman Baba (doğ. H. 780/1378-9 - öl. H. 883/1478) (Şahin 2007: 6-8) ile de görüştüğü öne sürülen Koyun Baba, bir süre de İnegöl civarında çobanlık yaptıktan sonra, Hz. Ali'yi rüyasında görür ve onun emriyle hayatının sonuna kadar yaşayacağı Osmancık'a giderek Arafat tepedeki Hıdırlık mevkiinde bir sakız ağacının dibine yerleşir. Artan şöhreti Fatih Sultan Mehmed'e kadar ulaşmıştır. Fatih, doğuya yaptığı seferlerden birinde Osmancık'a da uğrayarak Koyun Baba'nın hayır duasını alır. Vilâyetnâme'ye göre Koyun Baba, bu ziyaret esnasında Fatih'ten Osmancık'ta Kızılırmak üzerine bir köprü yaptırmasını rica etmiş, bu sözü yerine getirmeye Fatih'in ömrü yetmediği için de köprünün yapımı, bir gece rüyasında Koyun Baba'yı gören Sultan II. Bâyezid tarafından gerçekleştirilmiştir.²¹

Hayatının geri kalan kısmını müritleriyle Osmancık'ta geçiren Koyun Baba, türbesinin kitabesine göre H. 25 Muharrem 873 (15 Ağustos 1468) tarihinde vefat etmiştir.

²⁰ Seyyid Ali'nin "*Koyun Baba*" olarak anılması ile ilgili değişik görüşler bulunmaktadır. Yumuşak huylu bir insan olması nedeniyle ya da sürüden kaçan bir koyunu kovalarken bir tepeyi yedi kez dolaşıp koyunu yakaladığında "*Yâ mübarek, kendin yoruldu, beni de Hz. Eyyûb sabrına nâil ettin*" dediği için böyle anıldığını söyleyenler bulunduğu gibi (Gürel 2000: 16; Yılmaz 1999: 24), Evliyâ Çelebi de Seyyid Ali'nin Horasan'dan Anadolu'ya gelinceye kadar, her yirmi dört saatte bir koyun gibi melemesi sebebine bağlamaktadır (Evliyâ Çelebi 1895: 181).

²¹ Köprünün yapımına H. Şâban 889/Eylül 1484'te başlanmış, H. 894/1488-9'da tamamlanmıştır (Eyice 1992: 51).

“Eser, baştan sona kadar Peygamberimiz Muhammed Mustafa’ya (S.A.S.) bağlılık, Ehl-i Beyt sevgisi, Fatıma anamız, Hz. Hasan ve Hüseyin, onların soyundan gelenlere duyulan büyük bir saygı ve sevgi halesi ile işlenmiştir” (Çıplak 2001: 19).

Eserin hangi tarihte tamamlandığı tam olarak bilinmese de iki yazma nüshasından en eskisinin 13 Ekim 1916’da istinsah edildiğini göz önünde bulundurursak bu tarihten önce tamamlandığını söyleyebiliriz. Bölümler arasında geçişi sağlayan,

*“Âl-i evlâdı seversen ey hümâm
Ol Resûl’e kıl salât ile selâm”*

beyti, asimetrik aralıklarla eserde 15 kez tekrarlanmıştır.

Eserin ana omurgası mesnevi nazım şekliyle yazılmış olmasına rağmen, mesnevinin beyitleri arasına serpiştirilmiş övgü içerikli 14 gazel, 4 kaside ve 1 murabbaa (6 bent) da yer verilmiştir. Beyit sayıları 7 ile 34 arasında değişen bu 19 manzumede, aruzun “*mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün*” (13 şiir), “*fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün*” (5 şiir) ve “*fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün*” (1 şiir) kalıpları kullanılmıştır.

Şair, eserin halk tarafından daha iyi anlaşılmasını arzuladığı için mümkün olduğu ölçüde sadeliğe dikkat etmeye çalışmıştır. Eserdeki eski Anadolu Türkçesini hatırlatan sözcük ve söyleyişler, örnek aldığı mensur Vilâyetname’ye sadık kalmasından kaynaklanmış olabilir.

Âşık Kadri'nin “*Menâkıb-ı Koyun Baba Kuddise Sırrühü'l-A'lâ*” adlı eserinin iki yazma nüshası bulunmaktadır:

1. Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi No.: 1217 (19 Hk 1217), 80 s.²² [İstinsah tar.: H. 13 Şa'bân 1335 (4 Haziran 1917)].²³

2. Hacı Yılmaz tarafından yayımlanan (Yılmaz 1999: 21-52) nüsha olup Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'ne Çorum'dan Attila Alpay tarafından bağışlanmıştır. 55 varak olduğunu tahmin ettiğimiz bu nüshanın istinsah tarihi R. 30 Eylül 1332 (13 Ekim 1916)'dir. Bu nüshada, Koyun Baba'nın vefatı, türbesinin inşaatı ve tekkenin sonraki postnişinleri ile ilgili dizeler yer almamaktadır. Buna karşılık her bendinde 9 beyit bulunan 5 bentlik “*Münâcât - Terci'-bend*” başlıklı Kadri'ye ait bir manzume yer almaktadır.²⁴ Nüshada beyit sayısı, bu terci'-bendle birlikte (826+45+1) 872'dir.

Üzerine bir lisans tezi de hazırlanan eser,²⁵ Latin harfleriyle üç kez yayımlanmıştır. Bu yayımlardan hiçbirinde karşılaştırmalı metin ortaya konmamıştır:

1. Hacı Yılmaz, “Bilinmeyen Bir Koyunbaba Menâkıbnâmesi Üzerine”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 11, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yay., Güz 1999, Ankara, s. 21-52.

---

²² Sayfa numarası verilerek düzenlenmiş olan eser, yazmanın ilk 73 sayfasında yer almaktadır. 74.-80. sayfalar arasında “Hafız Azmî” adlı bir şaire ait 36 dörtlükten oluşan Koyun Baba methinde bir destan yer almaktadır.

²³ Yazmanın 72. sayfasında şu bilgiler yer almaktadır: “*Nâzımı: 'Osmancık'ın Gâzî Ferâhşâd mahallesinden Paşalı-oglu 'Abdü'l-kâdir bin Ahmed bin Hüseyin'dir. Muharriri: Osmancıkî es-Seyyid Mehmed Tevfik b. es-Seyyid 'Abdü's-samed bin es-Seyyid El-Hâc Hâfız Muhammedü'l-Emîn b. es-Seyyid Hâce Mahmûd Efendi es-Sivâsî'dir. Ve Sallallahu 'alâ seydidinâ Muhammedin ve âlihi ve sahbihi ecma'in et-tayyibîn et-tâhirîn. fi 13 Şa'bânü'l-mu'azzam sene 1335*” (4 Haziran 1917). Nazlı Rânâ Gürel-Zeki Gürel, eserin tamamlandığı tarihi “12 Şa'bânü'l-mu'azzam 1235” şeklinde yanlış okumuştur. Bu tarih Âşık Kadri'nin doğum tarihi ile de uyuşmamaktadır (Gürel ve Gürel 1998: 236).

²⁴ Bu manzume, diğer nüshada bulunmamaktadır.

²⁵ Harun Bayraktutar, *Menâkıb-ı Koyunbaba*, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fak., Çorum, 1999.

2. M. Şakir Çıplak, *Osmancık'ta Erenler Durağı Koyun Baba*, Horasan Yayınları, İstanbul, Ocak 2001, 165 s.

3. Mahmut Selim Gürsel, *Menakıb-ı Koyun Baba*, Gürsel Yay., Çorum, 2004, 159 s.

2.3.3. Hilye-i Şerîf (Nazîre-i Hilye-i Hâkânî):²⁶

*“Eger ‘âşık isen habîbullâha
Gel hilye-i pâk-ı habîbi dinle
Îmânında sââk isen Allâh’a
Gel hilye-i pâk-ı habîbi dinle
Şekl-i şemâ’il-i şerîfi dinle”*

matla’lı 11’li hece ölçüsüyle kaleme alınmış mütekerrir muhammes tarzındaki üç bentlik hilye ilahisinden sonra *“Sebeb-i Te’lîf-i Hilye-i Şerîf (S.A.S.)”* başlığı ile mesnevi tarzındaki esere giriş yapılmaktadır. Aruzun *mefâ’îlün mefâ’îlâtün fe’ûlün* kalıbıyla kaleme alınmış 32 beyitlik bu bölüm,

*“Lehü’l-hamdü lehü’ş-şükriü senâyâ
Cenâb-ı Hâlık-ı bî-çûna her câ*

*‘Ademden ‘âlemi çün kıldı îcâd
Zihî san’at zihî kudret ne üstâd”²⁷*

dizeleriyle başlamaktadır. Boşa giden gençlik günlerine üzülen Kadri,

*“Ki bir gün gönlüme oldı tulû’at
Resûlün himmetidir bu sünûhat*

*Habîbin hilye-i pâkin gel ey dil
Anı nazma getir yaz eyle tebcîl”* (11.-12. beyitler)

diyerek bu hayatını anlamlandırmaya çalışmıştır.

²⁶ Eserin tanıtımında “Mehtap Erdoğan, *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2013, s. 554-580” kaynak alınmıştır. Dolayısıyla seçeceğimiz şiir örneklerinin beyit numaralarında bu eserdeki numaralandırmaya uyulmuştur.

²⁷ *Sebeb-i Te’lîf* kısmının ilk 6 beyti, hiçbir değişiklik göstermeden, *Menâkıb-ı Koyun Baba* mesnevisinin de başlangıç beyitlerini oluşturmaktadır.

“Kısa bir bahr ile gerçi o ma’lûm
Anı yazmış idi **Hâkânî** merhûm

Güzel idi velâkin ol güzel hân
Nice mübhem lugatlar yazmış ey cân” (14.-15. beyitler)

dizeleriyle **Hâkânî Mehmed Bey** (öl. H. 1015/1606)’in *Hilye-i Sa’âdet* (*Hilyetü’n-Nebeviyye* veya *Hilye-i Hakânî*)²⁸ adlı eserine atıfta bulunan Kadrî, o eserin dilinin kolay anlaşılır olmadığını vurgulayarak eserini ona nazire olarak yazdığını (tanzir ettiğini) belirtmiştir.²⁹

“Her âdem anlamaz bilmez me’âlin
Be-gâyet hoş ser-â-pâ gerçi rengîn

Okunsa bir makâma girmez ey cân
Mütâla’aya mahsûsdur kıl iz’ân

Anı tanzîr idiüp hoş nazma çekdim
Halâvetden ana büber tuz ekdim” (16.-18. beyitler)

Hiz. Ali’den rivayet edilen hilye hadisini ve manzum tercümesini veren Kadrî, bu hadiste müjdelenenlere kavuşma arzusunu dile getirmiştir.

Başlangıçtaki mütekerrir muhammesin devamı niteliğindeki 4 bentlik hilye ilahisinin ardından “*Der-Beyân-ı İbtidâ-yı Revnâk-efzâ-yı Hilye-i Şerîf* (S.A.S.)” başlığı ile asıl konuya giriş yapılmaktadır.

---

²⁸ H. 1007/1598-9 tarihinde tamamlanarak Sadrazam Cigala-zâde Sinan Paşa (1544 - Şubat 1606)’ya sunulmuş olan 712 beyit tutarındaki bu eser, aruzun *fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlün* kalıbıyla yazılmıştır. “*Besmeleyle idelim feth-i kelâm / Feth ola tâ bu mu’ammâ-yı benâm // Gösterir âyinesi bsmelenün / Hilye-i pâkn o veche hüsnün*” dizeleriyle başlayan eserde ağır ve sanatlı bir dil hâkimdir. Nazlı Rânâ Gürel - Zeki Gürel, Âşık Kadrî’nin bu eserini İranlı şairlerden Hakânî’nin *Hilye-i Nebeviyye*’sine nazire olarak yazdığını söylerse de doğru değildir (Gürel ve Gürel 1998: 236). İranlı kaside şairi Hâkânî-i Şirvânî (doğ. H. 520/1126 - öl. H. 595/1199)’nin böyle bir eseri bulunmamaktadır (Yazıcı 1997: 168-170).

²⁹ Âşık Kadrî, Hâkânî Mehmed Bey’in *Hilye-i Sa’âdet*’ine nazire yazdığını (tanzir ettiğini) söylerken aslında ondan ilham aldığını, etkilendiğini kasdetmiş olmalıdır. Zira bir esere “nazire” diyebilmek için -genellikle- model eserle aynı vezinde yazılmış olması gerekir. Hâlbuki bu iki eserde aruzun farklı kalıpları kullanılmıştır.

*“Mübârek lewhi ezherdi habîbin
Cihânın fahri her derde tabîbin*

*Koyu idi dahi hem yüzi ağı
Hakikat ‘âleminin şeb-çerâğı*

*O reng-i rûyı gül ile berâber
Dahi kırmızıya mâ’ildi yekser” (33.-35. beyitler)*

dizeleriyle başlayan bu bölümde ilk olarak Hz. Peygamber’in gözlerinin akının pek ak, siyahının ise pek siyah olduğu tasvir edildikten sonra sırasıyla damarlarının iriliği, göz kenarlarının ve kirpiklerinin uzunluğu, kaşlarının arasının açık, ince ve uzun oluşu, burnunun inceliği, dişlerinin seyrekliği, yüzünün yuvarlaklığı, alnının genişliği, saçlarının kalınlığı, sakallarının toplu ve sık oluşu, boynunun güzelliği, göğüs ve karnının düzlüğü, göğsünün genişliği, kafası ve omuz başlarının büyüklüğü, kemiklerinin iriliği, azaları ve kolları, ellerinin içi ile ayaklarının altının genişliği, vücudunun kılsız oluşu, göğsünden göbeğine kadar inen ince kılların olması, etinin mutedilliği ile orta boylu olması anlatılmıştır. Hz. Peygamber’in *“İnsanların içerisinde Âdem (A.S.)’e en çok ben benzemektedir. Babam İbrahim (A.S.) insanlar arasında yaratılış ve ahlak bakımından bana en benzeyeni idi.”* hadis-i şerifinin açıklanmasını müteakip manzum ve mensur dua ile eser tamamlanmıştır.

H. 1309/1891-2³⁰ ya da H. 1 Ramazan 1350 (9 Ocak 1932)³¹ tarihinde tamamlanmış olan eser, mesnevi tarzında ve aruzun *mefâ’ülün mefâ’ülün fe’ülün* kalıbıyla kaleme alınmasına rağmen, bölüm aralarında farklı nazım şekillerinde, aruz ya da hece ölçüsüyle kaleme alınmış şiirler de yer almaktadır. Böylece şiirdeki olası monotonluk da kırılmaya çalışılmıştır.

³⁰ Nazlı Rânâ Gürel ve Zeki Gürel, kendilerindeki nüshadan (Defter - 2) hareketle hilyenin H. 1209 (1794-5) yılında tamamlandığını bildirmektedir: *“1209 senesinde işbu Hilye-i Şerîf hitam bulmuştur. Osmancık’ın Yazı mahallesinde Paşa Oğullarından Abdülkadir İbn Ahmed İbn Hüseyin Uslu. Nâz(ı)nu Abdülkadir Uslu.”*. Şairin H. 1286/1869 yılında doğduğu göz önünde bulundurulursa, bu tarihin doğum tarihi ile uyumlu olmadığı anlaşılır. Yanlış okunduğunu düşündüğümüz bu tarih, en iyi ihtimalle 1309 olmalıdır ki bunun da miladi tarihe göre karşılığı 1891-2’dir (Gürel ve Gürel 1998: 236).

³¹ Bu tarih, Fatmanur Uysal’da bulunan nüshanın tarihidir.

Mensur bir dua ile son bulan eserde mesnevi tarzında 466 beyit, gazel tarzında 1 şiir (6 beyit),³² 11’li hece ölçüsüyle yazılmış muhammes-i mütekerrir tarzında 4 şiir (toplam 15 bent), murabba-ı mütekerrir tarzında 11 şiir (toplam 92 bent), murabba-ı müzdeviç tarzında 1 şiir (6 bent), 7’li hece ölçüsüyle koşma/ilahi tarzında 1 şiir (12 bent), 10’lu hece ölçüsüyle de kavuştağı iki dizeli koşma/ilahi tarzında 1 şiir (6 bent) yer almaktadır.

Eserin bilinen iki nüshasından biri Zeki Gürel’in (2. Defter),³³ diğeri de Fatmanur Uysal’ın (ya da Zülfikar Güngör’ün) özel kitaplığında bulunmaktadır. Eser üzerine bir lisans tezi hazırlandığı (Fatmanur Uysal, *Paşaoğlu Kadir Efendi’nin Hayatı, Eserleri ve Manzûm Hilye-i Şerîf’i*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Türk İslam Edebiyatı A.B.D., Ankara, 1997, 79 s.)³⁴ gibi yeni harflerle de yayımlanmıştır: Mehtap Erdoğan, *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2013, s. 552-580.³⁵

2.3.4. Şiir Defterleri:

Âşık Kadrî’nin edebiyat ve ilim dünyasınca tanınmayan dört şiir defteri daha bulunmaktadır. Orijinalleri Âşık Kadrî’nin -aynı adı taşıyan torunu Abdülkadir Uslu’da bulunan bu defterlerle ilgili Nazlı Rânâ Gürel ve Zeki Gürel de “*Âşık Kadriyâ’nın kendi el yazısıyla kaleme aldığı dört adet defter daha şahsî kütüphanemizde bulunmaktadır.*” şeklinde bilgi vermektedir. Defterlerin -muhtemelen- fotokopilerine sahip adı geçen araştırmacıların bu defterlerle ilgili açıklamalarını biz de makalemize aynen alıyoruz:

³² Aruz ölçüsüyle yazılan şiirler içerisinde yalnızca gazelde farklı bir kalıp (*mef’ûlî mef’â’îlî mefâ’îlû fe’ûlîn*) kullanılmıştır.

³³ “*Nazire-i Hilye-i Hakanî başlığını taşıyan bu eser, çizgili orta boy bir deftere kırmızı mürekkep ile yazılmış olup kırk dört sahifeden (meydana) gelmektedir*” (Gürel ve Gürel 1998: 236).

³⁴ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi Tasnif No.: T811.219/UYS.P 32291, Demirbaş No.: 41249.

³⁵ Mehtap Erdoğan bu yayımında, Fatmanur Uysal’a ait tezin arkasında bulunan el yazma nüshayı esas almıştır.

“Defter - 1:

Bu defter büyük boy olup esnafın kullandığı veresiye defterlerindedir. Defterdeki şiirler mürekkep (siyah) ile ve kurşun kalemle yazılmıştır. Defterin ilk sayfasında ‘*Osmancıklı Âşık Kadriyâ tarafından tanzim edilen ilahi defteridir - 1926*’ yazılıdır. Bu defterde değişik konularda yazılmış 19 şiir bulunmaktadır. Tamamı 199 sahife olan bu defterde 112. sahifeden sonra *Osmancıklı Âşık Ali Açık*’ın şiirleri başlamaktadır.

Defter - 2:

Bu defter, şairin *Nazîre-i Hilye-i Hakânî* isimli eserinin de içinde bulunduğu el yazmasıdır. 44. sahifede *Hilye-i Şerîf* bitmektedir. Tamamı 83 sahife olan bu defterde *Hilye-i Şerîf* haricinde 8 şiir bulunmaktadır.

Defter - 3:

Küçük boy, bez ciltli bir defter olup tamamı 46 sahifedir. Bu defterde sırasıyla: *İlahi, Münâcât-ı Kadriyâ, Namaz Hakkında, Âyet ve Açıklaması* yer almaktadır.

Defter - 4:

Orta boy, çizgili 54 sahifelik bir defterdir. Seyr ü Sülûk Destanı, Ledesnâme haricinde dört manzûme bulunmaktadır. Osmancık köylerinde yaptığımız araştırmalarda ele geçirdiğimiz bir cönkte ise Kadriyâ’ya ait üç şiir vardır ve bu şiirler Kadriyâ’nın kendi el yazısıyladır. Bu şiirler şunlardır: *Kaside-i Şerîf* (12 dörtlük), *Jandarma Destanı* (21 dörtlük), *Hazret-i Fatıma Hakkında Destan*” (Gürel ve Gürel 1998: 240).

3. MEVLİD (Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet):

Hem bir meydan şairi hem de bir kalem şairi olarak nitelendirebileceğimiz Osmancıklı Abdülkadir Hilmî (Âşık Kadri, Abdülkadir Uslu) ile ilgili yayımlarda “*Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*” adlı mevlidinden bahse-

dilmesine rağmen, şairin adı hiçbir mevlid literatüründe anılmamıştır. M. Fatih Köksal’ın *Mevlid-nâme* adlı eserinde “*Nazmî*” adlı bir şaire atfedilen “*Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*”in elimizde yalnızca R. 25 Mayıs 1328 (7 Haziran 1912) tarihinde yayımlanmış matbu bir nüshası bulunmaktadır:³⁶ Osmancıklı ‘Abdülkâdir Hilmî, *Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*, Matbaa-i Hovnâniyân ve Yardımyân, Amasya, R. 1328/1912, 11 s.

Kısa, mensur bir “*mukaddime*” ile başlayan mevlid metninin omurgasını mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış beyitler oluşturmaktadır. 169 beyit tutarındaki mesnevinin bölüm aralarında ayrıca biri 6 bentlik (87.-88. beyit arası), diğeri 5 bentlik (112.-113. beyit arası) iki murabbaa da yer verilmiştir.³⁷ Eserin tamamında “remel” bahrinin *fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün* kalıbı kullanılmıştır.

Mukaddimedede, “*Mevlûd-ı Nebevî’yi ilk def’a silk-i nazma çeken*” olarak nitelendirdiği Süleyman Çelebi’yi bıraktığı eser ve açtığı çığır nedeniyle öven şair, Câhiliyye Döneminde “Ukâz”da (Azizova 2012: 61-62) kurulan meşhur panayıra telmihte bulunarak, bu eserin aradan geçen beş yüz yıl boyunca belagat panayırında şöhretini devam ettirdiğini dile getirmektedir:

“*‘Tulû’ât-ı fikriyesini ihlâfa yâdigâr olarak bırakup giden eslâfiñ eñ bahtiyârlarından birisi -ve belki birincisi de- Mevlûd-ı Nebevî’yi ilk def’a silk-i nazma çeken Süleymân Çelebi merhûmdur. Mevzû’unuñ ‘ulviyeti nisbetinde celâlet-i ifâdeyi hâvî bulunan bu eser, mu’teber târîh-i te’lifinden bu âna kadar aradan beş yüz sene geçdiği hâlde yine ‘Ukâze-i belâğatın mevki’-i bâlâsında idâme-i şöhret etmektedir...*”

Süleyman Çelebi mevlidinin pek çok edip tarafından tanzir edildiğini, bunlardan hiçbirinin o eserin ruhlarda uyandırdığı hissini binde birine bile ulaşamadığını, kendisinde de böyle bir kuvvet görmemesine rağmen şefaate vesile olur düşüncesiyle “*Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*” adlı eserini kaleme aldığını belirtmiştir. Hatalarının iyi niyeti için bağışlanmasını dileyerek 25 Mayıs Sene [1]328³⁸ tarihi ile mukaddimeyi noktalamış-

³⁶ Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Tasnif No.: 297.924=94.35, Demirbaş No.: 251219; Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ktp. Bülent Baloğlu Kit., No.: 27168.

³⁷ Böylece beyit cinsinden eserin hacmi 191 beyit olmaktadır.

³⁸ Rûmî 25 Mayıs 1328 = Milâdî 7 Haziran 1912.

tır. Mukaddimenin altında kendisini tanıtmayı da ihmal etmemiştir: “Ankara Vilâyetinin Çorum Livâsına mülhak ‘Osmâncık Kazasından Paşalı-zâde ‘Abdü’l-kâdir Hilmî”.

“*Mevlûd-ı Nebî ‘Aleyhi’s-selâm*” başlığı altında asıl metne geçilmektedir.

“*Allâh adın evvelâ zıkr edelim*”

Varlığın hem birligin fikr edelim” beytiyle başlayan manzum kısımda, 18 beyitlik bir *tevhid*den sonra 9 beyitlik bir giriş yapılmıştır (19.-27. beyitler). Şair, bu giriş bölümünde günahının çokluğundan dem vurarak bağışlanmayı dilemekte ve mevlid meclisinde bulunanlardan kendisini bir “*Fâtîha*” ile anmalarını talep etmektedir.

“*Faslım fi Neş’eti Rûhâniyeti ‘Aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm*” başlıklı ikinci bölümde “*Levlâke levlâke le-mâ halaktü’l-eflâke*”³⁹ hadisine telmihte bulunmuş, nûr-ı Muhammedî’nin yaratılışı ve bu nûrun 12 perdede (kudret, azamet, minnet, rahmet, sa’âdet, kerâmet, menzilet, hidâyet, nübüvvet, rıfk, nûr, şefâ’at) binlerce yıl boyunca Allah’ı tesbih etmesi anlatılmıştır (28.-56. beyitler).

“*Faslım fi Neş’eti Cismâniyeti ‘Aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm*” başlıklı üçüncü bölümde *nûr-ı Muhammedî*’nin Hz. Âdem’den başlayarak Havvâ’ya ve diğer peygamberlere intikali özetlenmiştir (57.-69. beyitler). Burada Şît, İbrahim ve İsmail olmak üzere yalnızca üç peygamberin adı anılmıştır.

“*Faslım fi Hikâti Nebî ‘Aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm*” başlıklı dördüncü bölümde Hz. Peygamber’in doğumu ve doğum esnasındaki mucizeler 18 beyitlik bir *mesnevi* (70.-87. beyitler) ve 6 bentlik *murabbada* anlatıldıktan sonra “*Mesnevî*” başlığı altında melekler tarafından bir peygamber dünyaya getirdiğinin Hz. Âmine’ye müjdenmesi aktarılmıştır (88.-112. beyitler):

“Bu gelen minhâc-ı müşbâh-ı Hudâ
Bu gelen ol nûr-ı Hâk-ı kibriyâ (91)

Bu gelen maḥbûb-ı Hâk sultân-ı dîn
Bu gelen ol *Rahmeten li’l-‘âlemîn*” (92)

³⁹ “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed), felekleri yaratmazdım.”

25 beyitlik bu bölüm içerisinde 10 beyitlik bir “*merhaba*” kısmına da yer verilmiştir (102.-111. beyitler):

“Cümle sükkân-ı cihân édüp şadâ
Alkış édüp dediler kim merhabâ (102)

...

Merhabâ ey fahr-ı ‘âlem merhabâ
Merhabâ hoş geldiñ ey kân-ı saḡâ (104)

...

Merhabâ ey *küntü kenziñ* gevheri
Merhabâ ey enbiyâlar serveri (106)

...

Merhabâ ey cüy-ı rahmet merhabâ
Merhabâ miftâh-ı cennet merhabâ (108)

Merhabâ sensiñ tırâz-ı mülk-i Hâk
Ey ‘arûs-ı ‘âlem-i “*Rabbü’l-felak*” (109)

Merhabâ yâ müctebâ yâ murtażâ
Merhabâ yâ Muştafâ şâhib-livâ (110)

‘Âşileriñ eşfa‘ısıñ yâ Hâbîb
Merhabâ sensiñ kamu derde tabîb” (111)

“*Sahbâ-yı Mevlûd-ı Mes‘ûd Hakkında İstiskânâmedir*” başlıklı beşinci bölümde, 5 bentlik bir *murabba* ve 14 beyitlik bir *mesnevi* (113.-126. beyitler) ile mevlid şerbeti konu edilmiş, Hz. Muhammed’in doğduktan sonra bir süreliğine melekler tarafından evden götürülmesi, getirildikten sonra da Kâbe’ye yönelerek Hakk’ı zikretmesi ve ümmeti için Hakk’a dua etmesi anlatılmıştır.

“*Fî Beyân-ı Ba‘z-ı Mu‘cizât-ı Cenâb-ı Hazret-i Muhammed ‘Aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm*” (127.-144. beyitler) başlıklı altıncı bölümde Hz. Muhammed’in doğduğu gece Kâbe’nin secde ederek “*nûr-ı Hudâ*”nın doğumunu müjdelemesi ve kendisini putlardan, küfürden kurtaracak bir ümmetin gelmekte olması nedeniyle sevinmesi dile getirilmiştir. Hz. Muhammed’e kırk yaşında “*nûr-ı nübüvvet*”in gelmesi, Kur’ân’ın inmesi vurgulandıktan sonra gölgesinin yere düşmemesi, başı üzerinde bir bulutun ona gölge olması, nurunun her yeri aydınlatması, ayın ikiye ayrılma-

sı, ağaç ve taşların dile gelerek Hz. Peygamber'i tasdik etmesi, parmağından çeşme gibi su akması, hurma ağacını diker dikmez meyve vermesi birer beyitle ifade edilmiştir.

“*Hitâm-ı Mevlûddan Sonra Okunacak Du'â ve İltica*” başlıklı yedinci bölümle (145.-169. beyitler) mevlid tamamlanmaktadır. Adını bu son bölümde;

“*Nâzım-ı Mevlûd olan mezlûlüni*
‘**Abdü'l-kâdir İbnî Aḥmed** kuluñı” (166. beyit)

şeklinde anan *Kadrî*, o yılların yönetim şekli olan “*meşrûtiyet*”in devamı için de dua etmektedir:

“*Hıfz edüp meşrû'-ı meşrûtiyyeti*
Pâyidar ét vërme derd ü miḥneti” (159. beyit)

Bölüm başlıkları Arapça olan mevlidde, bölümler;

“*Bulmaḫ ister iseñiz 'ālî-maḫām*
‘Aşḫ-ile diñ e'ş-şalātu ve's-selām” vasıta (salât)

beytiyle bağlanmıştır.

Eserin şairi gerçekte bir âşık (halk şairi) olmasına ve aşağıda görüleceği gibi birkaç dizede aruz kusurları ile karşılaşılmasına rağmen, aruz ölçüsünü başarıyla uygulamıştır. Aruz kusurları bulunan bazı dizeler:

“*Rahmet*” hicâbında toḫuz biñ sene (41/1)

...

Buñadır fermân-ı “*Levlâke levlâk*” (1. Murabba, 2. bend, III. dize)

...

Be-ḫaḫ-ı esrâr-ı “*Levlâke levlâk*” (160/2)

...

‘**Abdü'l-kâdir İbnî Aḥmed** kuluñı* (166/2)

...

Allâhümme şalli ‘aleyhi'l-Emîn

Ve'l-ḥamdülillâhi Rabbi'l-'âlemîn (169)

* Şairin adı dizede “‘Abdü'l-kâdir” olarak anılırken vezin aksamaktadır. Bu ad, “‘Abd-i kâdir” şeklinde yazıldığı takdirde aksaklık giderilmiş olmaktadır.

4. “*Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*” ile Süleyman Çelebi’nin “*Vesîletü’n-Necât*”ının Karşılaştırılması:⁴⁰

Her ikisi de kısa, mensur bir girişle başlayan ve ana omurgası mesnevi nazım şekliyle oluşturulan iki mevlid arasında bu yönüyle bir benzerlik göze çarpmaktadır. Mensur giriş *Vesîletü’n-Necât*’ta *münâcât* özelliği taşırken, *Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*’te “*Mukaddime*” başlığı altında Süleyman Çelebi ve eserinin övgüsünden sonra eserin (*Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*’in) yazılış sebebi belirtilmiştir.

İki eser arasındaki bir başka ortak özellik de aruzun “remel” bahri- nin *fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün* kalıbıyla yazılmış olmalarının yanı sıra ana omurgayı oluşturan mesnevi içerisinde farklı nazım şekillerinin kullanılmasıdır. Nitekim *Vesîletü’n-Necât*’ta övgü içerikli gazel tarzı (278.-287. beyitler arası) manzumeye karşılık, *Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*’te biri 6 bentlik (87.-88. beyit arası), diğeri 5 bentlik (112.-113. beyit arası) iki *murabbaa* yer verilmiştir. İlki Hz. Muhammed’in doğumundan sonra meleklerin ağzından Âmine Hatun’a hitaben söylenmiş “*sen oldun ana*” redifli müzdeviç murabba, diğeri ise mevlid şerbeti ile ilgili “*Ver bize sahbâ-yı mevlûdı hemân*” nakarat mısralı mütekerrir murabbadır:

“Tırma èt sen Hâlık’a hamd u senâ Câmi’ü’l-Kur’an’a sen olduñ ana Tâli’in hoş-yâr imiş sultânna Şâhibü’l-bürhâna sen olduñ ana”	“Yandıķ ey sâķi kerem kıl el-amân Vèr bize şahbâ-yı mevlûdı hemân Bizlere sen çün olupsuñ mihrübân Vèr bize şahbâ-yı mevlûdı hemân”
--	--

Beyit sayısı açısından iki eser arasında oldukça büyük bir fark gözlenmektedir. Süleyman Çelebi’nin mevlidi 732 beyitken, Abdülkadir Hilmî’nin mevlidi -murabballarla birlikte- (169+22) 191 beyittir.

Vasita (salât) beytinin kullanılması açısından iki eser arasında benzerlik görülse de Süleyman Çelebi’de iki beyit hâlinde yer alan salât, Abdülkadir Hilmî’de tek beyit olarak bulunmakta ve eserde beş kez tekrarlanmaktadır:

⁴⁰ İki mevlidin karşılaştırılmasında “Faruk Kadri Timurtaş, **Süleyman Çelebi - Mevlid (Vesîletü’n-Necât)**, 3. Baskı, Kültür Bakanlığı Yay., 1000 Temel Eser Serisi, İstanbul, 1980, XVI+173 s.” esas alınmıştır.

Abdülkadir Hilmî - Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet	Süleymân Çelebi - Vesîletü'n-Necât
<i>Bulmağ ister iseñiz 'âlî-mağâm 'Aşk-ile diñ e'ş-şalâtu ve's-selâm</i>	<i>Haşre dek ger dinilirse bu kelâm Nice haşr ola bu olmaya temâm Ger dilersiz bulasız oddan necât 'Işk ile derd ile eydün es-salât</i>

İşlenen konular bakımından *Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*'te -eserin hacminin küçüklüğüne paralel olarak- bazı konuların çıkarılmış, bazı konuların da çok yüzeysel işlenmiş olduğunu söyleyebiliriz. *Vesîletü'n-Necât*'taki on altı bölüme (bâba)⁴¹ karşılık, *Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*'te yedi bölüm yer almaktadır. Süleyman Çelebi mevlidinde bulunan "mi'râc", "hicret", "evsâf-ı nebî" ve "vefât-ı nebî" bölümleri bu mevlidde bulunmamaktadır. Ancak Abdülkadir Hilmî'nin mevlidinde yer alan bazı konular da Süleyman Çelebi'nin eserinde bulunmamaktadır. Nitekim *Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*'teki "*Faslum fi Neş'eti Rûhâniyeti 'Aleyhi's-salâtu ve's-selâm*" başlıklı ruhani mevlidde "*Levlâke levlâke le-mâ halaktü'l-eşlâke*"⁴² hadisine telmihte bulunularak *nûr-ı Muhammedî*'nin yaratılışı ve bu nurun 12 perdede (*kudret, azamet, minnet, rahmet, sa'âdet, kerâmet, menzilet, hidâyet, nübüvvet, rıfk, nûr, şefâ'at*) binlerce yıl boyunca Allah'ı tesbih etmesi anlatılmış (28.-56. beyitler) olmasına rağmen bu konu *Vesîletü'n-Necât*'ta işlenmemiştir. İki eser arasındaki bir diğer farklılık da *nûr-ı Muhammedî*'nin intikalinde adı geçenlerin sayılarında karşımıza çıkmaktadır. *Kadrî*'nin eserinde "*Faslum fi Neş'eti Cismâniyeti 'Aleyhi's-salâtu ve's-selâm*" başlıklı üçüncü bölümde *nûr-ı Muhammedî*'nin diğer peygamberlere intikalinde yalnızca Hz. Âdem, Havvâ, Şit, İbrahim ve İsmail'in adları anılırken (57.-69. beyitler), Süleyman Çelebi mevlidinde Hz. Âdem,

⁴¹ Bu on altı bâb şöyle sıralanmaktadır: Allah'ın birliği hakkında (tevhid), nâzım için dua talebi ve kitap için özür beyanı, âlemin yaratılma sebebinin beyanı, Hz. Muhammed'in ruhunun yaratılmasının beyanı (iki fasl), Hz. Muhammed'in vücudunun zuhura gelmesinin beyanı (üç fasl), Hz. Muhammed'in doğumu sırasında ortaya çıkan fevkalâdeliklerin beyanı (altı fasl), Hz. Peygamber'in methi, mucizelerinin, mi'râcının ve hicretinin beyanı, onun bazı vasıflarının beyanı, nükte ve nasihat, kötü fiillerden nehyetme, risâletin tebliği, Hz. Peygamber'in vefatı, hâtıme (Pekolcay 2004: 486).

⁴² "Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed), felekleri yaratmazdım."

Havvâ, Şît, Anûş, Kaynân, Mehlâyil, Yârid, Uhnûh, Müteveşlah, Lemk, Nûh, Sâm, Erfahşed, Âbir Fâliğ, Erg, Saruğ, Nahûr, Târah, İbrahim, İsmail şeklinde geniş bir silsile sıralanmıştır.

Süleyman Çelebi’ye ait *Vesîletü’n-Necât*’ın en eski ve orijinal nüshalarında “*merhaba*” faslı yer almamaktadır. Bu bölümün, gerçekte “Ahmed” adlı şaire ait mevliden alınarak Süleyman Çelebi mevlidine sonradan eklendiği bilinmektedir. Kadri’nin mevlidinde 102-111. beyitler arasındaki “*merhaba*” faslı da Süleyman Çelebi mevlidine sonradan eklenen bu bölümün etkisinde kaleme alınmıştır:

“Cümle sükkân-ı cihân edüp şadâ
Alkış edüp dediler kim merhabâ (102)

...
‘Âşileriñ eşfa’ısıñ yâ Habîb
Merhabâ sensiñ kamu derde tabîb” (111)

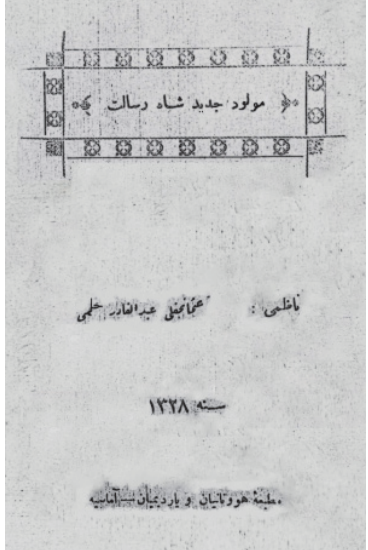
Dili oldukça sade olan *Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*’in bazı beyitleri Süleyman Çelebi’den iktibas edilmiş izlenimi vermektedir. İki mevlidde birbirine benzer beyitlere bir göz gezdirdiğimizde etkilenmeyi daha iyi anlayabiliriz:

Abdülkadir Hilmî - Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet	Süleymân Çelebi - Vesîletü’n-Necât
Allâh adın evvelâ zikr edelim Varlığın hem birliğin fikr edelim (1)	Allah adın zikr idelüm evvelâ Vâcib oldur cümle işde her kula (1)
Evveliñ hem evvelidir ol hemân Âhiriñ hem âhiridir bî-gümân (3)	Evvelün ol evvelidür bî-gümân Âhirün hem âhiridür câvidân (53)
Birdir ol birliğine [hiç] şüphe yok Lîk yañlış söyle[ye]nler oldı çok (17)	Birdür ol birliğine şek yok-durur Gerçi yanlışı söyleyenler çok-durur (26)
Hâk-ı pâkdan çün yaratdı Âdem’i Kıldı anuñla müşerref ‘âlemi (57)	Hak Teâlâ çün yaratdı Âdem’i Kıldı Âdem’le müzeyyen ‘âlemi (119)
Qodı alnında Muḥammed nûrını Dedi ta’zîm ét buña hıfz ét bunu (58)	Mustafâ nûrını alnuna kodı Bil Habîb’üm nûridür bu nûr didi (121)
Şoñra Havvâ alnına çün intikâl Eyleyüp tûrdı niçe eyyâm u sâl (65)	Sonra Havvâ alnına nakl itdi bil Turdı anda dahu nice ay u yıl (123)

Serdiler hevāya bir sündüs döşek Bir mu'azzam döşeyen anı melek (80)	Hem havâ üzre döşendi bir döşek Adı Sündüs döşeyen anı melek(192)
Üç 'alem getürdiler ol dem hemān Mağrib [ü] maşrıka dikdiler nişān (81)	Üç alem dahı dikildi üç yire Her birisi eydeyim nire nire (193)
Birisini Ka'be şamına o(l) dem Dikdiler tekbîr [ü] tehlîl ile hem (82)	Mağrib ü maşrıka ikisi anun Biri damında dikildi Kâ'be'nün(194)
Yarı lup dîvâr çıkdı üç hūrî Alkış édüp geldiler baña biri (84)	Yarı lup dîvâr çıkdı nâgehân Üç bile hūrî bana oldu ayân (197)
Bu seniñ oğluñ gibi şân-ı 'azîm Bir anaya vèrmemişdir ol Hâkîm (88)	Bu senün oğlun gibi kadri cemîl Bir anaya virmemişdür ol Celîl(201)
Bu gelen minhâc-ı mişbâh-ı Hudâ Bu gelen ol nûr-ı Hâkî-ı kibriyâ (91)	Bu gelen ilm-i ledün sultânıdur Bu gelen tevhîd ü irfân kânıdur(203)
Bu gelen maħbûb-ı Hâk sultân-ı dîn Bu gelen ol <i>Rahmeten li'l-'âlemîn</i> (92)	Bu gelen 'ışkına devr ider felek Yüzine müştâkdur ins ü melek (204)
Dêr ki Âmine o hulk-ı aħseniñ Vaḳti geldi kim vücûda gelmeniñ (94)	Âmine eydür çü vakt irdi tamâm Kim vücûda gele ol Hak vehbeti (214)
Bir şusuzluk 'arîz oldu ol zamân Vêrdiler bir kâse şerbeti hemān (95)	Susadum su diledüm içmekliğe Virdiler bir kıf ki tolu şerbeti (215)
Buz gibi şovuḳdı hem berrâk idi Lezzeti hoş rengi südden aḳ idi (96)	Kardan aḳ idi vü hem soḡuk idi Dahı şîrindi şekerden lezzeti (216)
Anı nüş êtdim tecellî êtdi nûr Nûra ğarḳ oldu vücûdum bâ-sürür (97)	Sonra gark oldu vücûdum nûr ile Bürüdi beni o nûrun ismeti (217)
Geldi bir murḡ-ı beyâz kanād ile Arḳamı meşê êtdi ğâyet rıfḳ-ile (98)	Geldi bir ak kuş kanadıyla benüm Arkamı sıḡadı kuvvetle katı (218)
Toḡdı ol dem <i>Rahmeten li'l-'âlemîn</i> 'Âlemi nûr ḳapladı 'ayne'l-yaḳîñ (99)	Toḡdı ol sâatde ol şâh-ı rüsül Kim anunla buldı âlem izzeti (219)
Hūrîler almış götürmüş deyü ol Ḳayret içre baḳıyordu şâḡ u şol (117)	Eyle sandı aldı gitdi hūriler Anasının dahı artdı hayreti (236)
Baḳdı gelmiş şân vèrir bir köşede Yöni Beytullâh'a ḳarşu secdede (118)	Nâgehân bakdı vü gördi Âmine Ev bucaḡında o niḡû-sîreti (237)
Başlamış tevḫîde zıkr ü hâş ile Hem getürmüş parmaḡın ihlâş ile (119)	Şöyle Beytullah'a ḳarşu Mustafâ Yüz yire urmuş u kılmış secdeti (238)
	Secdede başı götürmüş barmaḡın Söylenür hem Hakk'a bulmuş vusle- ti (239)

Cümleden biri mübârek gövdesi Nûr idi düşmezdi yere gölgesi (136)	Evvelâ ol kim mübârek cisminün Gölgesi düşmezdi yire resminün (296) Nûr idi başdan ayağa göğdesi Bu ayândur nûrun olmaz gölgesi (297)
Başı üzre bir beyâz bulut hemân Olur idi aña her dem sâyebân (137)	Hem mübârek başı üzre her zamân Bir pare bulut olurdu sâyebân (300)
Nere varsa ol bile varır idi Başı üzre dâ'imâ tırır idi (138)	Her nire varsa bile varurdu ol Başı üzre dâimâ tururdu ol (301)
Depredicek leblerin ol meh-likâ Deprenürdi arz ile heft-i semâ (139)	Depredicek tudağın ol mâh-veş Deprenürdi gökde hem kurs-ı güneş (311)
Pertev-i nûr-ı cemâlerinden gece İncü düşse bulunurdu zerrece (140)	İncü dişleri şuândan gice İğne düşse bulunurdu iy hoca (312)
Dikdi hürmâ ağacın ol şâh-ı dîn Dikdiği anda yemiş verdi hemîn (144)	Dikdi hurmâyı hem ol şâh-ı cihân Dikdüğü sâat yemiş virdi hemân(328)

MEVLÛD-I CEDİD-İ ŞÂH-I RİSÂLET

	<p>Mevlûd-ı Cedid-i Şâh-ı Risâlet</p> <p>Nâzımı: 'Osmancıklı 'Abdü'l- kâdir Hilmî</p> <p>Sene 1328</p> <p>Matba'a-i Hovnâniyân ve Yardımyân - Âmâsya</p>
<p>Osmancıklı (Paşalı-zâde) Abdülkadir Hilmî (Abdülkâdir Uslu, Aşık Kadri)'nin “Mevlûd-ı Cedid-i Şâh-ı Risâlet” adlı mevlidinin kapak sayfası</p>	

Mukaddime

Ṭulū'āt-ı fikriyesini ihlāfa yādigār olarak bırakıp giden eslāfıñ eñ bahtiyārlarından birisi -ve belki birincisi de- Mevlūd-ı Nebevî'yi ilk def'a silk-i nazma çeken **Süleymān Çelebi** merhūmdur. Mevzū'unuñ 'ulviyeti nisbetinde celālet-i ifādeyi hāvī bulunan bu eşer, mu'teber tārīh-i te'lifinden bu āna kadar aradan beş yüz sene geçdiđi hālde yine 'Ukāze-i belāgatın mevķı'-i bālāsında idāme-i şöhret etmektedir...

Hālā iyādī-i ihtirāmda dolaşup zamān zamān cem'iyet-i mü'minīñ içeresinde tezyīn-i āzān eden bu nazm-ı nefisi pek çok üdebā tanzīre çalışmışlar ise de bunlardan hiçbirisi mü'ellif-i mağfuruñ eşer-i vecizinde ve nağamāt-ı kudsiyyesiniñ kılub-ı 'aşıkānede uyandırdığı hıssiyāt-ı rakīkanıñ biñde biri olsun hāşıl edememişler...

İşte bu noktayı i'tirāf etdiğim ve pāzār-ı fażl u kemālde şıfırdan başka bir sermayeye mālīk olmadığımı bildiğim hālde şöhret-i ebedīye iħrāz eden böyle bir manzūme-i bī-mişile karşı "nazīre" yapmak hāşā recmān ve şöhret dā'iyesinde bulunmak değildir. Bu "*Mevlūd-ı Cedīd-i Şāh-ı Risālet*" maħzā bir vesīle-i şefā'at olmak üzere kaleme alınmışdır. Hāṭāsı çokdur, faķaṭ hüsni-i niyyetime bağışlanacağını ümīd etmekteyim... 25 Mayıs Sene [1]328.⁴³

Ankara Vilāyetiniñ Çorum Livāsına mülhāk
'Osmāncık Kazasından Paşalı-zāde 'Abdü'l-kādir Hilmī

⁴³ Rūmī 25 Mayıs 1328 = Milādī 7 Haziran 1912.

MEVLÛD-I NEBÎ ‘ALEYHÎ’S-SELÂM

Bismillâhî’r-Rahmânî’r-Rahîm

Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün

Allâh adın evvelâ zikr edelim

Varlığın hem birligin fikr edelim

Var ki varlık varlığından oldu var

Bir ki birlikden bu dirlik ber-çarâr⁶¹

Evveliñ hem evvelidir ol hemân

Âhiriñ hem âhiridir bî-gümân

Öyle bir evvel ki ol bî-ibtidâ

Öyle bir âhir ki hem bî-intihâ

- 5 Öyle bir kâdir ki ‘âlem maḥv ola
Kudretinden şanki bir yaprak şola

Sidre bir gül kudret-i gülzârına

Kürsî bir sünbül kemâl[ât] bâğına

Re’fet-i luḫfında firdevs-i berîn

Sebzeden bir nebzedir ancak hemîn

Saḫvet-i kahrından ol düzaḫ tamâm

Bir şerâredir gözün aç ey hümâm

Hikmet-i şem’inde Cebrâ’il emîn

Şanki bir pervânedir bilgil hemîn

- 10 Şun’-ı evvânında işbu âsumân⁶²
Bir mu’allâk kândile beñzer hemân

Şan’at-ı dîbâcesinden bu zemîn

Bir varaḫdır bilmiş ol ‘ayne’l-yaḫîñ

İşbu ‘âlem yok iken var idi ol

Kühkini bilmekden ‘âcizdir ‘uḫûl

Var iken ol yok idi kevn [ü] mekân
‘Arşü kürsî nüh felek hem âsumân

Kün dèyüp bu ‘âlemi var eyledi
Kudretin şun’ıyla izhâr eyledi

- 15 Varlığından varlığı oldu ‘ayân
Dirliğinden birligin bildik hemân

Ol dur[ur] Ḥallâk-ı fi’âl-i Ḥakîm
Ol durur Ḳahhâr [u] Ḳayyüm [u]
Ḳadîm

Birdir ol birligine [hiç] şüphe yok
Lîk yañlış söyle[ye]nler oldu çok

Bulmak ister iseñiz ‘âlî-maḫâm
‘Aşḫ-ile diñ e’ş-şalâtu ve’s-selâm

***

Ey ‘azîzler bir kulaḫ vèriñ bize
Mevlûdin Peyḡamber’iñ diyem size

- 20 Mâdihi gerçi anuñ Mennân ola
Vaşîfi hem Ḥazret-i Ḳur’ân ola

Ben ne ḫaddim ki anı vaşf eylemek
Fem açup şânında bir söz söylemek

Hem ḫuşûşen ben bir ‘âcizlerdenim
Ḥâlimi bilmekdedir herkes benim

‘Âşiyem cürmüm günâhım çok durur
Cürmüme aşlâ nihâyet yok durur

Lîk bir vesîle içün rahmete
Şu emelle başladım bu ḫidmete⁶³

⁶¹ birlikden : birliginden (Metin)

⁶² şun’-ı : şun’ı (Metin)

⁶³ Şu emelle başladım bu ḫidmete:
Başladım şu emelle bu ḫidmete (Matbu
nüsha)

25 Biz gelelim ğayri ne çäre söze
Bir vaşiyyet edeyim lâkin size

Bu vaşiyyetim tütan ihvānlara
Haq Te'ālā rahmet etsün anlara

Kim ki bu meclisde hâzır bulna
Fātiha ihsân ede ben kılma

Lillāhi'l-Fātiha

FAŞLUN Fİ NEŞ'ETİ RŪHĀNİYETİ 'ALEYHİ'Ş-ŞALĀTU VE'S-SELĀM

Diñle imdi sırr-ı "Levlāk"⁶⁴ ne imiş
Ol Hābibiñ hilkañ nice imiş

Neş'etini [de] anuñ müfessirīn
Şöyle takrīr etdiler sen bil hemīn

30 Kāf nūn olmazdan evvel ol İlāh
Muştafā'nıñ nūrını bī-iştibāh

Kendi nūrından yaratdı Kirdigār
'Aşık oldı aña ol Perverdigār

Ṭurdu māşā'allah ol nūr bir zamān
Zāhir olmamışdı sırr-ı "Kūn fe-kān"⁶⁵

Kā'inātı hem de māfihāyı hep⁶⁶
Cümle bu nūrdan yaratdı ol Çalap

İşbu nūrdan hem Muḥammed rŭhını
Ḥalk edüben neyledi gör ol Ğanī

35 On iki hüccāb yaratdı Zŭ'l-celāl
Ḳudretinden ol Kerīm-i bī-zevāl

Ol Hābibiñ rŭhı gör kim neyledi
Her birinde niçe tesbīh eyledi

Evvelā "Ḳudret" hicābında tamām
Diñle netdi rŭh-ı Seyyidü'l-enām

On iki biñ yıl Ḥudā'yı anda ol
Ėtdi tesbīh rŭh-ı laṭif-i Resŭl

Ol "'Azamet" nām hicābında gine
Ḳıldı tesbīh anda on bir biñ sene

40 Der-hicāb-ı "Minnet" on biñ yıl daḡı
Ḥālīk'ını Ėtdi tesbīh ey aḡı

"Raḡmet" hicābında toḡuz biñ sene⁶⁷
Ėtdi tesbīh rŭh-ı pür-aḡdes yine

Ol hicāb kim bil "sa'ādet" dir eyā
Anda sekiz biñ sene Ḳıldı du'ā

Vardı "Kerāmet" hicābında ṭurup
Yedi biñ yıl Ėtdi tesbīh yalvarup

Hem hicāb-ı "Menzilet" de ol hemān
Altı biñ yıl Ėtdi tesbīh bī-gümān

45 Daḡı "Ḥidāyet" hicābında maḡām
Ṭutdı beş biñ yıl Ėdüp tesbīh tamām

Şoñra "Nübüvvet" hicābına gidüp
Anda dört biñ yıl daḡı tesbīh Ėdüp

⁶⁴ "Levlāke levlāke le-mā halaktü'l-eflāke: Sen olmasaydın (ey Muhammed) felekleri yaratmazdım. Bu sözün, uydurma hadis olduḡu bildirilmiştir Albānī, Silsile, 1/7; Aclunī, Keşfü'l-hafā, 2/164). Ancak Aclunī, "Hadis olmasa bile anlamı doğrudur." iddiasındadır. Aliyyü'l-Kārī de Aclunī'ye katılmaktadır. (Aliyyü'l-Kārī, Mevzū'at, s. 67-68). (Yılmaz 2013: 456)

⁶⁵ Kūn fe-kān : (Ol, hemen oldu.) "Bu söz, Kur'an'da 'kūn fe-yeḡkūn: Ol, hemen olur' (Bakara, 2/117; Āl-i İmrān, 3/47, 59; En'ām, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yāsın, 36/82; Mü'min, 40/68) ibaresiyle, geniş zaman (muzari) teklik üçüncü şahıs çekimiyledir." (Yılmaz 1992: 98)

⁶⁶ de : ve (Metin)

⁶⁷ Dizede vezin aksamaktadır.

- Perde-i “*Rıfk*”da [da] ol rûh-ı ezkâ
Kıldı üç biñ yıl Hâk’a hamd ü şenâ
- İki biñ yıl “*Nûr*” hicâbında tamâm
Ëtdi tesbîh Hâlîk’i bil ey hümâm
- On ikinci kim “*Şefâ’at*” dir adı
Biñ yıl anda dañi tesbîh eyledi
- 50 Şoñra bir qandîl yaratdı ol Hâkîm
Koydı ol rûh-ı lañfi anda kim
- Hüsniini bildirmek için zü’l-kerem
Karşusına koydı bir âyine hem
- Gördi ecmel kendüyi rûh-ı Resûl
Hamd êdüp beş def’a secde kıldı ol
- Beş vakitte kılanan bu beş namâz
İşbu sırra ibtinâdır aña râz
- Bu mu’azzez rûhdan ervâhı Hüdâ
Bağteten halk êtdi “*Keyfe mâ yeşâ*”⁶⁸
- 55 Neş’et-i rûhâniyesi böyle imiş
Añladñ mı kim Muhammed ne imiş
- Biz yine maşşûda edelim şürü’
Söz uzanur êtmez isek biz rücü’
- FAŞLUN Fİ NEŞ’ETİ CİSMÂNİYETİ
‘ALEYHİ’Ş-ŞALÂTU VE’S-SELÂM**
- Hâk-ı pâkdan çün yaratdı Âdem’i
Kıldı anuñla müşerref ‘âlemi
- Kodı alnında Muhammed nürünü
Dêdi ta’zîm êt buña hıfz êt bunu
- Gördi Âdem kim melekler şâf şâf
Tolaşurlar kendini mişl-i tavâf
- 60 Dêdi ol dem ey Hâkîm-i Zü’l-celâl
Bu melâ’ik niçün êder perr ü bâl
- Ne için yanımda tûrurlar ‘aceb
Hikmetin bildir baña nedir sebep
- Hâk buyurdu kim Hâbîbim Muştafâ
Nûri var alnında emânet saña
- Anı ziyâret êderler aña sen
Kendi nûrumdan yaratdım anı ben
- Bir zamân nûr anda tesbîh eyledi
Hâlîk’i tevhîd [ü] tañmîd eyledi
- 65 Şoñra Havvâ alnuna çün intikâl
Eyleyüp tûrdı niçe eyyâm u sâl
- Toğdı Şît hem nûr aña vardı hemân
Kaldı anda dañi bir haylî zamân
- Vardı İbrâhîm hem İsmâ’il’e
Enbiyâya bir bir işbu resm-ile
- Ëtdi teşrîf tâ ki Fahr-i kâ’inât
Vardı nûr anda tûrup kıldı şebât

***

*Bulmağ ister iseñiz ‘âlî-mağâm
‘Aşq-ile diñ e’ş-şalâtu ve’s-selâm*

**FAŞLUN Fİ HİLKATİ NEBİ
‘ALEYHİ’Ş-ŞALÂTU VE’S-SELÂM**

- 70 Hâzret-i Âmine sultân-ı zenân
Ol Hâbîb’in anası ‘iffet-feşân

Varup ‘Abdullâh’a çün oldı qarîn
Mâdde-i muţahhara buldı yerin

⁶⁸ *Keyfe mâ yeşâ* : “*Dilediği gibi*” anlamına gelen bu söz, Âl-i İmrân Sûresi’nin 6. âyetinden alıntılanmıştır: “*Sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendiren O’dur. Mutlak güç ve hikmet sahibi olan Allah’tan başka ilâh yoktur.*” (Kur’ân-ı Kerim, Âl-i İmrân, 3/6). (Karaman vd. 2006-2008: 1/484)

Nuṭfe-i zekiyye-i Muḥammedī
Cevher-i cism-i laṭīf-i Aḥmedī

Şadef-i Āmīne'de ṭutdı mekân
Başladı tebşīre sükkân-ı cihân

Cennetiñ riḍvânına oldu ḥaber
Düşdi ana raḥmine Ḥayrū'l-beşer

75 'Avn-i Ḥaḳ'la müddeti oldu tamâm
Gelmek ister 'āleme Ḥayrū'l-enâm

Ol Ḥabīb'in gelmesi oldu ḳarīb
Zāhir oldu çoḳ 'alā'im-i 'acīb

Āmine dēr ki rebī'ü'l-evveliñ
On ikinci gēcesi idi biliñ

Ḥānemiñ saḳfından ol şeb nā-gehān
Berḳ uruben çıḳdı bir nūr leme'ân

Pertevinden oldu 'ālem pür-ziyā
Rāyiḥa-i 'ıtr-ile ṭoldı hevā

80 Serdiler hevāya bir sündüs döşek
Bir mu'azzam döşeyen anı melek

Üç 'ālem getürdiler ol dem hemān
Maḡrib [ü] maşrıḳa dikdiler nişān

Birisini Ka'be ṭamına o dem⁶⁹
Dikdiler tekbīr [ü] tehlīl ile hem

Geldiler gökden melekler bī-şümār
Ḥānemiñ etrāfı şan oldu ḥişār

Yarı lup dīvār çıḳdı üç ḥūrī
Alḳış edüp geldiler baña biri

85 Biri Ḥavvā hem biri Meryem idi
Ol birin rāvīler Āsīye dedi

Oturup yanına taṭfīf étdiler
Muşṭafā'yı baña tavşīf étdiler

Müjdeler olduñ cihānda baḥtiyār
Ḳondu devlet başıña bil ey niḡār

-1-

Ṭurma ét sen Ḥālık'a ḥamd u şenā
Cāmi'ü'l-Ḳur'ân'a sen olduñ ana
Ṭāli'in ḥoş-yār imiş sulṭānına
Şāhibü'l-bürhāna sen olduñ ana

-2-

Zāt-ı pākından gelür bu 'ıtr-nāk
Misk-i 'anber işte bu ma'şüm-ı pāk
Buñadır fermān-ı "Levlāke levlāk"⁷⁰
Seyyidü'l-ekvāna sen olduñ ana

-3-

Cānlara cān cāna cānandır bu zāt
Bunuñ için ḥalḳ olundu kā'ināt
Nī'metullāhdır bu eşfa'u'l-'uşāt
Bā'ışü'l-ḡufrāna sen olduñ ana

-4-

Necm-i iḳbālīñ seniñ ey ḡonce-fem
Burc-ı sa'ādetdedir çekme elem
Bu ne devlet ne sa'ādet ne kerem
Menba'u'l-'irfāna sen olduñ ana

-5-

Yā Amīne sen gibi bir baḥtiyār
Bir daḫi ḥalḳ étmedi Perverdigār
Murḡ-ı devlet sende ḳılmışdır ḳarār
Vāşıl-ı Raḥmān'a sen olduñ ana

-6-

Bu gelen maḥbüb-ı Ḥaḳ nūr-ı Ḥudā
'Ālemiñ faḫrı Muḥammed Muşṭafā
Rif'atiñ tebriḳe geldik biz saña
Boyle bir sulṭāna sen olduñ ana

⁶⁹ o : ol (Metin)

⁷⁰ Dizede vezin aksamaktadır.

MEŞNEVÎ

Bu seniñ oğluñ gibi şân-ı ‘azîm
Bir anaya vèrmemişdir ol Hâkîm

Hâmid-i Maḥmûd-ı [Aḥmed]’dir gelen
Şâhid-i meşhûd-ı es’addır gelen

90 Genc-i vaḥdet sırr-ı Mevlâ’dır gelen⁷¹
Tâc-ı ümmet nûr-ı ezkâdir gelen

Bu gelen minhâc-ı muşbâḥ-ı Hüdâ
Bu gelen ol nûr-ı Hâḫḫ-ı kibriyâ

Bu gelen maḥbûb-ı Hâḫ sultân-ı dîn
Bu gelen ol *Raḥmeten li’l-‘âlemîn*

Vaşfını bu resme tafdîl êtdiler
Ol mübârek nûr-ı tebçil êtdiler

Dêr ki Âmine o ḫulḫ-ı aḫseniñ
Vaḫti geldi kim vücûda gelmeniñ

95 Bir şusuzluḫ ‘arız oldu ol zamân
Vêrdiler bir kâse şerbeti hemân

Buz gibi şovuşdu hem berrâḫ idi
Lezzeti hoş rengi südden aḫ idi

Anı nûş êtdim tecellî êtdi nûr
Nûra ḡarḫ oldu vücûdum bâ-sürûr

Geldi bir murḡ-ı beyâz ḫanâd ile
Arḫamı meşḫ êtdi ḡâyet rıfḫ-ile

Ṭoḡdı ol dem *Raḥmeten li’l-‘âlemîn*
‘Âlemi nûr ḫapladı ‘ayne’l-yaḫîn

⁷¹ Mevlâ : Metinde “levlâ” şeklinde yer alan sözcük, bu şekilde bir anlam ifade etmemektedir. Bu sözcüğe bir harf ekleyerek “Levlâ[k]” şeklinde yazabilmek de mümkündür. Ancak bu durumda ikinci dize ile kafiye problemi yaratacağı için “Mevlâ” şekli tercih edilmiştir.

100 *Bulmaḫ ister iseñiz ‘âlî-maḫâm*
‘Aşḫ-ile diñ e’ş-şalâtu ve’s-selâm

Nice faḫr êtmez ki buldı kâ’inât
Ḥilḫat-ı Aḫmed ile tâze ḫayât

Cümle sükkân-ı cihân êdüp şadâ
Alḫış êdüp dediler kim merḫabâ

Merḫabâ ey ḫâş-ı maḫbûb-ı Hüdâ
Merḫabâ ey şems-i millet pişvâ

Merḫabâ ey faḫr-ı ‘âlem merḫabâ
Merḫabâ hoş geldiñ ey kân-ı saḫâ

105 Merḫabâ cânâ Muḫammed merḫabâ
Ey şefâ’at kân[ı] Aḫmed merḫabâ

Merḫabâ ey *küntü kenziñ* gevheri
Merḫabâ ey enbiyâlar serveri

Merḫabâ ey baḫr-ı envâr merḫabâ
Merḫabâ ey genc-i esrâr merḫabâ

Merḫabâ ey cüy-ı raḫmet merḫabâ
Merḫabâ miftâḫ-ı cennet merḫabâ⁷²

Merḫabâ sensiñ ṫrâz-ı mülk-i Hâḫ
Ey ‘arûs-ı ‘âlem-i “*Rabbü’l-felaḫ*”⁷³

⁷² Merḫabâ miftâḫ-ı : Merḫabâ ey miftâḫ-ı (Metin)

⁷³ *Rabbü’l-felaḫ* : “De ki: Sabahın rabbine sığırırım.” mealindeki ayetten alıntılanmıştır. **Kur’ân-ı Kerîm, Felâk Sûresi, 1. Âyet (113/1)**. (Karaman vd. 2006-2008: V/719) “Bu söz, ‘Mu’avvizetân’ sûrelerinden (sığındırıcı surelerden) alınmadır. ... Felâk, sabah, fecir, yarıp çıkarma gibi mânâlara gelir. Felâk Sûresi’ndeki ‘felâk’ kelimesini, araştırmacılardan bazıları ‘yaratıkların Rabb’i’ olarak yorumluyorlar. Edebî metinlerde hâkim olan mânâ da budur.” (Yılmaz 1992: 136)

110 Merḥabā yā müctebā yā murtaẓā
Merḥabā yā Muşṭafā şāhib-livā

‘Āşilerin eşfa’ısn̄ yā Ḥabīb
Merḥabā sensiñ kamu derde ṭabīb

*Bulmağ ister iseñiz ‘ālī-mağām
‘Aşğ-ile diñ e’s-şalātu ve’s-selām*

ŞAHBĀ-YI MEVLŪD-I ME’SŪD HAĀKINDA İSTİSKĀNĀMEDİR

-1-

Yandığ ey sākī kerem kıl el-amān
Vér bize şahbā-yı mevlüdi hemān
Bizlere sen çün olupsuñ mihrībān
Vér bize şahbā-yı mevlüdi hemān

-2-

İçelim bulsun ciğerler ilṭfā
Çeşme-i āb-ı hayātdir hem devā
Bāde-i mevlūd-i mes’üddir şifā
Vér bize şahbā-yı mevlüdi hemān

-3-

İşbu şerbet bil sa’ādetdir bize
Şanki bir şehd-āb-ı rahmetdir bize
Āb-ı kevşer hoş kerāmetdir bize
Vér bize şahbā-yı mevlüdi hemān

-4-

Oldı dil mülki ḥarāretten ḳadīd
Ḳanmayız biz olsa ger baır-ı sefid
Teşne diller çağrışur “*Hel min mezīd*”⁷⁴
Vér bize şahbā-yı mevlüdi hemān

⁷⁴ mezīd : mezīd (Metin) *Hel min mezīd* : “Daha var mı?”. “O gün cehenneme, ‘Doldun mu?’ diyeceğiz, o ise cevap verecek: ‘Daha yok mu?’” mealindeki âyetten alıntılanmıştır. **Kur’ân-ı Kerim, Kâf Sûresi, 30. Âyet (50/30)**. (Karaman vd. 2006-2008: V/109)

-5-

Hicr-ile dil derdiniñ giryānyız
Cām-ı ‘aşkıñ mest-i ser-gerdānyız
Bāde-i mevlüduñ ‘ataşānyız⁷⁵
Vér bize şahbā-yı mevlüdi hemān

Çünkü ol muşbāḥ-ı Mevlā nūr-ı Ḥaḳ
Şaldı dünyāya cemālınden mezāk⁷⁶

Birbirine tebşīr étدی her melek
Rağşa ṭurdu hem sürüdündan felek⁷⁷

115 İşbu hāletden şaşırđı Āmine
‘Aklı gidüp bir zamān geldi gine

Bağdı gitmiş ḥürīler hem oğlı yoğ
Ağlayuben Ḥālīğ’a yalvardı çoğ

Ḥürīler almış götürmüş deyü ol
Ḥayret içre bakıyordu şağ u şol

Bağdı gelmiş şān vérir bir köşede
Yöni Beytullāḥ’a ḳarşu secdede

Başlamış tevḥīde zıkr ü ḥāş ile
Hem getürmüş parmağın ihlāş ile

120 Lebleri kımrardı bağdıñm cānımuñ
Añlaşılmaz dediğı cānānuñ

Ḳulağımı ağzına ṭıtdum o dem
Söylediğın añladım ni’me’l-ne’am

Dér ki yā Rab ṭıfl iken geldim saña
Ol za’if ümmetlerim vér gel baña

Yalvaruben cān u dilden māh-rü
Ṭıfl hālinde bizi dilerse o

⁷⁵ Bāde-i mevlüduñ ‘ataşānyız : Bāde-i mevlüduñ hem ‘ataşānyız (Metin)

⁷⁶ dünyāya cemālınden : cemālınden dünyāya (Metin)

⁷⁷ rağşa : ref’a (Metin)

- Biz kocaldık terk-i sünnet eylemek
Yağışır mı hem bize ümmet demek
- 125 Ümmetim dërse saña maħbûb-ı hâş
Vêr şalavât sen de aña yol halâş
- Bulmağ ister iseñiz ‘âlî-mağâm
‘Aşğ-ile dîñ e’ş-şalâtı ve’s-selâm*
- Fİ BEYÂN-I BA’Z-I MU’CİZÂT-I
CENÂB-I HAZRET-İ MUHAMMED
‘ALEYHİ’Ş-ŞALÂTU VE’S-SELÂM**
- Mekke’niñ eşrâfı ol şeb bî-hilâf
Ka’be’yi kılurdı ta’zîmen tavâf
- Secde kıldı Ka’be der-hâl gördiler
Dehşet içre mest ü hayrân tûrdılar
- Ka’be bir kez şalınup êtdi nidâ
Dêdi toğdı bu gece nûr-ı Hudâ
- 130 Şâf şâf ol ümmetinden pîr [ü] şâb
Beni tavâf êtmege kılar şitâb
- Çurtarır putdan küfürden beni ol
Çün yetişdi ğayrı ğam çekmem Restül
- Vardı kırk yaşına artdı rif’atı
Geldi ol nûr-ı nübüvvet hil’atı
- İndi Qur’ân iktizâ êtdikçe hep
Mu’cizâtn görmek êtdiler taleb
- Zâhir oldı dürlü dürlü mu’cizât
Hem daği halloldı birçok müşkilât
- 135 Mu’cizâtından da dîñleñ söyleyim
Birkaçın teberrüken vaşfeyleyim
- Cümleden biri mübârek gövdesi
Nûr idi düşmezdi yere gölgesi
- Başı üzre bir beyâz buluğ hemân
Olur idi aña her dem sayebân
- Nere varsa ol bile varır idi
Başı üzre dâ’imâ tûrrı idi
- Depredicek leblerin ol meh-liğâ
Deprenürdi arz ile heft-i semâ
- 140 Pertev-i nûr-ı cemâlınden gece
İncü düşse bulunurdı zerrece
- Bir işâret çekdi ol Hayrû’l-beşer
Şağk olup gökden yere indi kâmer
- Niçe eşcâr u hâcer geldi dile
Anı taşdığ êtdiler tevħîd ile
- Ol mübârek parmağından bir zamân
Çeşme gibi şu akup oldu revân
- Dikdi ħurmâ ağacın ol şâh-ı dîñ
Dikdiği anda yemiş vêrdi hemîn
- ĤİTÂM-I MEVLÛDDAN ŞOÑRA
OĞUNACAĞ DU’Â VE İLTİCÂ**
- 145 Yâ Rab ol şems-i risâlet ħağkığün
Genc ü esrâr-ı hidâyet ħağkığün
- İsm-i zât esmâ’-i ħüsnâ ħağkığün
Tûr-ı mezkûr-ı tecellâ ħağkığün
- İsm-i a’zam nûr-ı Qur’ân ħağkığün
Andaki âyât-ı bürhân ħağkığün
- Menba’-ı feyz-i nübüvvet ħağkığün
Mağzen-i ‘ilm ü ħağkığat ħağkığün
- Kelme-i tevħîd ü âyât ħağkığün
Nûr-ı güftâr-ı şehâdet ħağkığün
- 150 Mebde’-i “Levlâke levlâ” ħağkığün
Leyle-i mebrûk-ı isrâ’ ħağkığün
- Enbiyâ vü evliyâlar ħağkığün
Aşdikâ-i aşfiyâlar ħağkığün

- Çār-yār-ı müsteşārın haqqıçün⁷⁸
Sā'ir aşhāb-ı kibārın haqqıçün
- 'Afv édüp 'işyānımız eyle 'aṭā
Bābuña yalvaru geldik pür-ḥaṭā
- Şoñ nefesde bize imān kıl naşib
"Va'fi 'annā"⁷⁹ yā Kerīm [ü] yā Mücīb
- 155 Hem daḥi ol ḥāmī-i dīn-i mübīn
Pādişāhımız Emīrül-mü'minīn
- Yaşasun tahtında ol zāt-ı ferīd⁸⁰
Ḳalbinı memnūn kıl 'ömrin mezīd
- Sa'yını meşkūr kıl yā Zü'l-kerem
Mülkini ma'mūr édüp vërme elem
- Artırup fazlıñla şān-ı devleti
Şād u ḥandān eyle sen bu milleti
- Ḥıfz édüp meşrū'-ı meşrūtiyyeti
Pāyidār ét vërme derd ü miḥneti
- 160 İşbu mülki sen ḥalelden eyle pāk⁸¹
Be-ḥaḳ-ı esrār-ı "Levlāke levlāk"⁸²
- Baḥtiyār ét bizleri yā Zü'l-celāl
Aramızda olmasun hiç iḥtilāl
- Def'-i nifāk eyleyüp vër ittifāk
İttifāken édelim teşmīr-i sāk
- Dīn vaṭan uğrında cān naḳdin nişār⁸³
Eyleyelim ḡayret alsun rüzigār
- Re'fet-i luṭfuñla bize yā Eḥād
Vër teraḳḳī yā Şamed senden meded
- 165 Saṭvet-i ḳahrıñla sen vërme zevāl
Olsun āsāyiş hemişe ber-kemāl
- Nāzım-ı Mevlūd** olan mezlülüñi
'Abdü'l-ḳādir İbn-i Aḥmed ḳuluñı⁸⁴
- Cürmin 'afv ét vër aña ḳalb-i selīm
Ey Kerīm [ü] ey Raḥīm [ü] ey Ḥakīm
- Daḥi ebeveynine ḳıl raḥmeti
İşbu mevlūd-ı şerifiñ ḥürmeti
- Allāhümme şalli 'aleyhi'l-Emīn
Ve'l-ḥamdülillāhi Rabbi'l-'ālemin⁸⁵

⁷⁸ çār-yār : çehār-yār (Metin)

⁷⁹ Va'fi 'annā : "(Allahım) bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur!" mealindeki âyetten alıntılanmıştır. **Kur'ân-ı Kerīm, Bakara Sûresi, 286. Âyet (2/286)**. (Karaman vd. 2006-2008: 1/453)

⁸⁰ taht : taht (Metin)

⁸¹ ḥalelden : ḥalelden (Metin)

⁸² Bu dizede vezin aksamaktadır.

⁸³ nişār : nişār (Metin)

⁸⁴ 'Abdü'l-ḳādir : 'Abdü'l-ḳādir (Metin) Şairin adı dizede "'Abdü'l-ḳādir" olarak anılırken vezin aksamaktadır. Bu ad, "'Abd-i ḳādir" şeklinde yazıldığı takdirde aksaklık giderilmiş olmaktadır.

⁸⁵ Bu son beyitte vezin aksamaktadır.

Kaynaklar

- AKTAN, Sıtkı (1942a), "Osmancıklı Âşık ve Şâir Kadir Uslu", *Çorumlu / Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır*, (Dergi), Yıl: 4, Sayı: 33, İkinci Kânun (Ocak) 1942, s. 1034-1036.
- AKTAN, Sıtkı (1942b), "Osmancıklı Âşık ve Şâir Kadir Uslu - II", *Çorumlu / Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır*, (Dergi), Yıl: 4, Sayı: 34-35, Şubat/Mart 1942, s. 1051-1057.
- AZİZOVA, Elnure (2012), "Ukâz", *DİA*, C.42, s. 61-62.
- BAŞARAN, Özdemir (1974), *Tarihi ile Osmancık*, (y.y.), Ankara.
- BAYRAKTUTAR, Harun (1999), *Menâkıb-ı Koyunbaba*, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Çorum.
- CANIM, Rıdvan (2000), *Latîfî - Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*, Ankara: AKM Başkanlığı Yay.
- ÇIPLAK, M. Şakir (2001), *Osmancık'ta Erenler Durağı Koyun Baba*, İstanbul: Horasan Yay.
- ERCAN, Abdullah (1998), *14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler*, 2. Baskı, İstanbul: Çorum Eğitim ve Kültür Vakfı Yay.
- ERDOĞAN, Mehtap (2013), *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- Evlîyâ Çelebi, Mehmed Zillî İbn Dervîş (1314/1895), *Evlîyâ Çelebi Seyâhatnâmesi*, İkinci Cild, Dersa'âdet: İkdâm Matbaası.
- EYİCE, Semavi (1992), "Beyazıt II Köprüsü", *DİA*, C.6, s. 50-51.
- GÜREL, Nazlı Rânâ ve Zeki GÜREL (1998), "Osmancıklı Âşık Abdülkadir Uslu (Kadrîyâ)", *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, (Hazırlayanlar: Metin Özarslan-Özkul Çobanoğlu), Hacettepe Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Türk Halkbilimi ABD., TDV Matbaası, Ankara, s. 225-240.
- GÜREL, Zeki (2000), *Koyun Baba*, Ankara: Yörtürk - Yörük Türkmen Vakfı Yay.
- İVGİN, Hayrettin ve Mehmet YARDIMCI (1996), *Zileli Âşık Ceyhunî / Hayatı-Sanatı-Şiirleri ve Diğer Ceyhuniler*, Ankara: Ürün Yay.
- KARAMAN, Hayrettin ve Mustafa ÇAĞRICI, İbrahim Kâfi DÖNMEZ, Sadrettin GÜMÜŞ (2006-2008), *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Cilt: I, 747 s.; Cilt: II, 767 s.; Cilt: III, 760 s.; Cilt: IV, 800 s.; Cilt: V, 789 s., Ankara: TDV Yay.

- KÖKSAL, M. Fatih (2011), *Mevlid-nâme*, Ankara: TDV Yay.
- OSMANCIKLI 'Abdülkâdir Hilmî (1328/1912), *Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet*, Matbaa-i Hovnânîyan ve Yardımyan, Amasya, R. 1328/1912, 11 vr. [Beyazıt Devlet Ktp. No.: 251219 (Tasnif No.: 297.924=94.35); Dokuz Eylül Ü. İlahiyat Fak. Ktp. Bülent Baloğlu Kit., No.: 27168.]
- ÖZ, Mehmet (2007), "Osmancık", *DİA*, C. 33, s. 475-477.
- PEKOLCAY, A. Necla (2004), "Mevlid", *DİA*, C. 29, s. 485-486.
- SARAÇER, Cevdet (t.y.), *Tarihsel Doku İçinde Unutulan Bir Kent: Osmancık*, İstanbul: Dört Renk Ltd. Şti.
- ŞAHİN, Haşim (2002), "Koyun Baba", *DİA*, C. 26, s. 229-230.
- ŞAHİN, Haşim (2007), "Otman Baba", *DİA*, C. 34, s. 6-8.
- TANYILDIZ, Ahmet (2007), "Menakıb-ı Koyun Baba'da Medhiyye İçerikli Manzumeler", 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı, 2. Cilt, (Editörler: Dr. Filiz Kılıç-Tuncay Bülbül), 17-19 Ekim 2007, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, s. 1425-1440.
- UYSAL, Fatmanur (1997), *Paşaoğlu Kadir Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Manzûm Hilye-i Şerîfi*, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara.
- YAZICI, Tahsin (1997), "Hâkânî-i Şîrvânî", *DİA*, C. 15, s. 168-170.
- YILMAZ, Hacı (1999), "Bilinmeyen Bir Koyunbaba Menâkıbnâmesi Üzerine", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 11, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yay., Ankara, Güz 1999, s. 21-52.
- YILMAZ, Mehmet (1992), *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- YILMAZ, Mehmet (2013), *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul: Kesit Yay.